

В Е С Т Н И Ц И Литературен В Е С Т Н И Ц И

- Менахем Розенсафт
- Интервю с Морийн Фрийли
- Отеса Мошфег
- Филип О Кялах
- Кормак Маккарти
- Конкурс за превод на съвременна унгарска поезия и проза

Моето софийско детство

- Павел Койчев

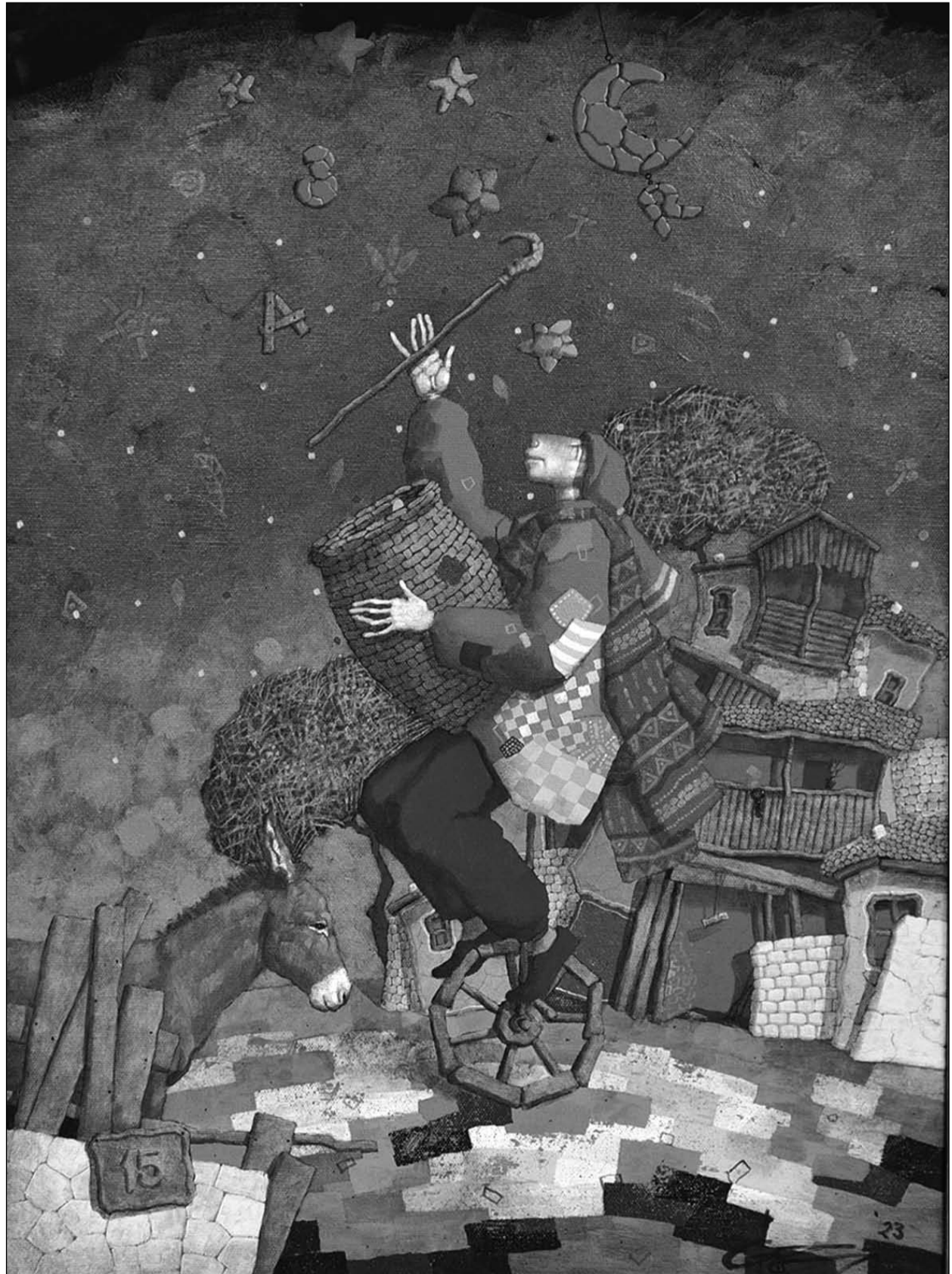
Гласовете им чуваме

- Атанас Сугарев

- Теодора Цветкова за Мюриел Барбери

Нова българска

- Христина Гутева
- Вероника Иванова
- Мария Хинева
- Ирен Михайлова

Ангел Герджиков,
„Ловец на
звезди“

Броят се издава с подкрепата на НФК

Марин Бодаков
(28 април 1971 – 8 септември 2021)

Пристига

без написани домашни,
никой не го кани да играят,
бие се с големите животът,
бие се с малките животът,
не завърива

Това ли е лятото.

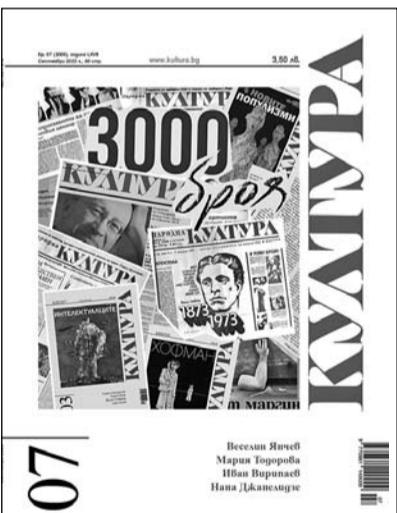
Говориш с любовта на трети език,
нито на своя, нито на нейния.
Обикаляш гробищата на далечна страна,
непознат в непознат са се сгушили.
Мачти между колибите, оградата – нападала в тревата.
Селски ангел кърпи obuцата ти наблизо,
но закъде да бързаш.

Есента дойде,

котвите и дърветата се размесиха,
кърмачетата прекъсват абстрактната проповед,
санитарите мият носилките вече през час,
линейките катастрофират без всякаква причина,
къщите изглеждат още по-празни с нас.
Стривам да и не между пръстите си – и ги размесвам,
но това още не е лекарство.

В центъра на новия брой 183 на списание „Християнство и култура“ е проблемът за отношението на християнското учение към войната, политическите идеологии и светската власт. Темата е представена в текстовете на отец Павел Събев *За покорството към „наредените от Бога власти“* през призмата на новозаветната библеистика и на отец Стоян Чиликов *Християнството и войната на базата на библейските и светоотеческите текстове на Църквата*. Проблемът е засегнат също и в текстовете на покойния български философ и политически емигрант Асен Игнатов *Инструментализиране на православно християнство в Източна Европа* и на архиеп. Дезмънд М. Туту *Да бъдеш човек, означава да бъдеш свободен*. Статията на архим. Кирил Ховорун *Да не създаваме „потъмкинско село“ на икуменизма и миротворството* е посветена на актуалната тема за войната в Украйна. В превод на Тони Николов в броя е включено *Апостолическото писмо на папа Франциск по случай 400-годишнината от рождението на Блез Паскал*. На друга емблематична духовна фигура – св. Тереза от Лизуо, е посветена беседата на о. Максимилиан Конечни *Малката света Тереза в живота на св. Максимилиан Колбе*. В рубриката „Пътища“ отец Петко Вълв от пастирска перспектива говори за апатията и кризата на отговорността като болести на съвременното. В рубриката „Християнство и история“ Венцислав Каравълчев запознава читателя с любопитни подробности от житието на св. Ирина и свидетелствата, които я свързват с Месемврия. В рубриката „Християнство и литература“ е представено изследването на Владимир Градев *Между сабята и стълбата: Данте и културата на исляма*, а Вениамин Пеев среща читателя с новото издание *Антология на протестантската поезия в България*. В рубриката „Галерия“ е представено творчеството на румънския иконограф и преподавател Михай Коман.

Новият брой на сп. „Култура“ е юбилеен – 3000 броя, откакто изданието съществува. Затова този брой е 90 страници; вътре в него можете да откриете емблематични автори и текстове, публикувани още във в. „Народна култура“, както и гледните точки на дългогодишни наблюдатели на изданието като проф. Георги Каприев, Митко Новков или Диана Попова – за задачите на „Култура“ вчера и днес. И още: как мислим Септември '23 – кръстосване на интерпретациите на историците проф. Веселин Янчев и проф. Мария Тодорова. В рубриката „Идеи“ – гледните точки на Тимоти Гартън Аш, Брайън Боек и Робер Редекер. И още: разговори с Иван Вирипаев, Нана Джанелидзе, Ангел Станков, Александър Секулов и Галин Стоев. Фотографиите в броя са от архива на Тодор Кемилев, а разказът „Богородица“ е на Деян Енев.

„Едно цвете съсредоточава всичко“

Мюриел Барбери е френска писателка, авторка на международния бестселър „Елегантността на таралежа“, както и на „Животът на елфите“. Страстта ѝ към японската култура заражда историята за едно цвете, един търговец и много саке. „Час, изпълнен с плам“ разкрива трише нишки, които осмислят живота на Хару Уено – изкуството, приятелството и неговата Роз, далечна му толкова, колкото е разстоянието между Япония и

Франция. Любовта на Хару към чужденките става причина част от него да се разхожда необезпокоена по френските улици. Без да подозира, Роз, губеща усмивката си с годините, ще накара търговеца да се пита от майка си ли е наследила мрака, или от него самия. Тайното цвете, което той крие от всички, ще пусне корени в цялото му съществуване, ще съпровожда мислите му от зазоряване до късните нощи, удавени в саке. Интересът на Хару към формите го обвързва в безкрайно приятелство с грънчаря Кейсуке. Интересът му и към духа обаче го кара щедро да дарява храма Шинньо-до. Срециите с клиенти ще запознаят търговеца на изкуство с много животи, много клетки съдби, с Пол, на когото ще довери тайната си, с чужденка, която се лекува в Япония. Ще го запознаят и с жена, порцеланова, тънеща в сянката си, неутешима, студена. Французойка, за която лек няма. Хару Уено разкрива на Кейсуке значението на лисиците в хорските истории. Лисицата казва това, което човек я кара да каже. Тя показва слабостите му, неговите източници и желаниа. Слабости, които крие, но и такива, които придават нюанс на съществуването. Проследява се житейският път на човек, опознал болката и преживял загубата на нещо, което никога не е имал. Опити за смърт и провали, и успехи, и нежелание, и неспособност.

Читателят би усетил тъга, но с привкус на перфектна завършеност. Ще бъде удовлетворен, че действието е такова, каквото е нужно да бъде – трагично, за да се отличи още по-силният контраст на щастието и гъзн градините. Романът не рисува утопия, той показва човека, намерил хармония в порочността си. Показва и безсилието срещу смъртното легло, срещу болестта, срещу земните трусове. И въпреки сивотата на мрака, въпреки скръбта, книгата остава чувство за нежност и чиста емоционалност, за баланс и подреденост. Роз задържа надеждата, прокрадваща се в отчаянието, с отсъствието си и едновременно със своето присъствие. Тя се оказва щастливата случайност, която може да придаде смисъл на цял един живот. Непоследователността на епизодите придава на изживяването динамичност, ретроспекциите ни помагат да опознаем и обикнем всеки герой в романа, да се приближим и да съчувстваме. Подробно описаните пейзажи рисуват живописни картини на японски хълмове, реки и уют. Киото е град на изкуство и съпреживяване, той е пространство и стремеж. Той е изкуство. Затова не е изненада, че именно той вдъхновява Барбери да сътвори роман, пресъздаващ всичко японско в най-забележителните му проявления.

„Час, изпълнен с плам“ има гръх на бели камелии, вишневи цветя и чай. Усеца се като сняг, деликатно падащ на опакоето на дланта. И пламенният час придава смисъл на човека. И човекът преди всичко е самота, пагане и раждане. Книгата открива своето продължение в „И розата сама да е“, в която Роз се впуска из японските небеса, където понякога минават лисици.

С подкрепата на Столична община

ТЕОДОРА ЦВЕТКОВА

Мюриел Барбери, „Час, изпълнен с плам“, прев. от френски Евелина Пенева, изд. „Сиела“, С., 2023

IN MEMORIAM

Лора Шумкова

Лора Шумкова

Научихме в края на юли, когато АВ вече беше във ваканция. Затова казваме последно сбогом на Лора Шумкова месеци след като е починала. В един дълъг период в началото на новия век тя беше сред постоянните сътрудници на АВ, дори беше основател и редактор на „Varium est“ – приложението ни за университетска

култура, което излизаше в периода 2004-2005 г. Публикувала е десетки рецензии при нас. След известно прекъсване тя се върна към писането и през последните години отново публикуваше рецензии и се включваше в анкетата ни за литературно събитие на годината. Лора Шумкова е възпитаник на НБУ, една от студентките, с които департаментът по Нова българистика се гордееше. И имаше защо, Лора бързо стана едно от лицата на младата критика. Била е редактор във в. „Литературен форум“ (2000-2001), в сп. „Следва“ (от 2003), редактор на рубриците „Текстология“ (от 2005-2008) и „Нова хуманитаристика“ (2005-2006) в сайта LiterNet, както и на юбилейните вестници „100 години Атанас Далчев“ (2004), „Европа / България“ (2005), „Възвала на Вен. Тин.“ (2006), „1907“ (2007). Носител е на национални награди за есеистика, на наградата за литературна критика „Боян Пенева“ (2001, 2004) и на годишната наградата „Най-добър студент“ на Ректора на НБУ (2004).

Интересите ѝ бяха в областта на литературната критика, литературната история, визуалните изследвания, музиката и градската култура. Лауреат на конкурса на издателство „Арс“ за издаване на дебютна книга в раздел „Хуманитаристика“, 2009 г., която излиза на следващата година под заглавието „Красивите години. Опити за литературна антропология на София“. В нейно лице българската култура губи един вдъхновен и талантлив критик, а София – един от ярките си изследователи. Светъл път, Лора!

AMEЛИЯ ЛИЧЕВА

ПАМЕТ ЗА МАЛИНА

Огняна Иванова

Септември 2011

На Малина Т.

Преди да дойде циганското лято, неканен, духна вятърът в листата под стенописа на света Марина, където сякаш сбъркана е буква. На премиера – както някой каза, – която ти съвсем не би харесала. Но все пак има някаква утеха – нали сега не се намираш тука, нали в съня с Човека птица тръгна? Виж мушмулата, чакаща на пътя, дошла от източна миниатюра – тя моли да отидеш в простотата на нейната божествена симетрия. Сред редовете бисерна поезия тя ще е твой слушател и приятел. Настъпва сиво утро – сива врана не спря на пътя с мисълта за тебе. Остана ни животът недовършен.

Малина Толова

Как помним

Абдуразак Гурна е носител на Нобелова награда за литература за 2021 г. Мотивът, с който Нобеловият комитет му дава наградата, е: „за неговото безкомпромисно и състрадателно вникване във влиянието на колониализма и съдбата на бежанца в разлома между културите и континентите“. За радост на българската публика, Гурна вече е преведен и у нас, при това с един от най-важните си романи – „Край морето“. Но както често се случва с нашумели по света имена, у нас те минават почти незабелязано. Повечето информация, която може да се намери за писателя, е покрай връчения му Нобел, но въпреки че вече месеци книгата му е факт на български, рецензии почти не се срещат. А в негово лице имаме не просто успял писател в съвременната литература, а истински важно име на значим майстор на словото. Защото Гурна безспорно е изключително добър писател и поне почитателите на Кутси у нас би следвало да прочетат книгата му.

бяга от страната си заради насилието и размириците след обявяването на независимостта там. Емигрира в Обединеното кралство, където живее и в момента. В този смисъл романът предлага своята версия за колониализма и насилствения преход към ново правителство в Занзибар и загатва за хилядите избити, за изгонените, за хвърлените в затвора, за страха и терора.

Това обаче, което прави „Край морето“ истински различен, силен, магнетичен роман, е обрамчващият го разказ за това как функционира механизмът на помнене, както и непрекъснатите питання можем ли да променяме миналото, още повече когато мислим историята не само през случилото се, но и като плод на езика, чрез който я изговаряме и осмисляме. Книгата неизменно пита и как изобщо действа паметта, защото срещата между двамата бежанци не е просто среща на две версии на миналото и две семейни истории на два враждуващи лагера, а е среща на различните начини, по които можем да разкажем едни и същи събития от миналото. Затова казваме, че в „Край морето“ интерпретацията и езикът са ключови в мисленето за преживяното. Въпросната среща е и свидетелство за това как разказът за миналото може да промени настоящето, да бележи идентичността, да тушира омразата и да излекува травмите, дарявайки с новоизвоювано приятелство. Като залогът е приемането на себе си и на другия, стъпило на прошката и познанието. Иначе казано, романът говори за това какво се случва, когато един

човек се сблъска с друга версия на историята, с която е живял и на която се е уповавал. И също така показва какво означава да си отговориш на въпроса кой си и какво означава животът ти. И може ли собственото ти минало да промени формата си и да се превърне в нещо неузнаваемо, като всичко това се мисли в контекста на темата за сложното преплитане на помненето и забравянето. Неслучайно в книгата героите често поставят под съмнение думите и спомените си, като по този начин придават усещане за несигурност на целия разказ, а оттам и на самата идея за това колко и как помним. И Салех, и Латиф запълват празнотите в разказа на другия или пренаписват части от него чрез серия от ретроспекции, отклонения, коригирания, дргуи версии. Резултатът е сложна история за семейни скандали, обиди и недоразумения, които обхващат няколко поколения и белязват, направо провалят живота им. С дргуи думи, в „Край морето“ можем да говорим за паметта и за разказа в контекста на деконструирането и сглобяването, не на някаква монолитност и достоверност. В англоезичните рецензии за този роман на Гурна се появява определението постекзотична литература, като се визират различните истории и легенди, които се разказват, а и самият модел на разказване, който структурира текста така, че напомня „1001 нощ“. Нещо повече, в „Край морето“ се преплитат континенти и светове – европейският, но и индийският, арабският, персийският, африканският; сблъскват се далечни епохи и съвремение, разкриват се мултикултурните корени на днешното, за да се визуира една толерантност, която привлича, учи и обяснява защо автори като Абдуразак Гурна са толкова необходими днес.

АМЕЛИЯ ЛИЧЕВА

Абдуразак Гурна, „Край морето“, прев. от английски Владимир Полеганов, изд. „Лабиринт“, С., 2023

ПРЕДСТОЯЩО

Фотоизложба представя нечуващи модели в търсене на звук

Национален център за алтернативна комуникация „Ние ви чуваме“ организира етно фотоизложбата „В търсене на звука“, уловила в кадри взаимодействието между нечуващи модели и пет музикални инструмента от българския фолклор. Експозицията разкрива начините за чуване отвъд Тишината чрез снимки, заснети на различни живописни места из страната.

Фотоизложбата е част от събитието в Културен календар 2023 на Столична община и се реализира с любезната подкрепа на Дирекция „Култура“ и Направление „Култура, образование, спорт и младежки дейности“.

Ще бъде изложена в периода **18 септември – 2 октомври 2023 г.**, в арт пространството „Галери на открито“ – градина „Кристал“. Провежда се в рамките на ежегодната световна инициатива „Международна седмица на глухите хора“ (International Week of the Deaf People 2023) и е в унисон с каузите на сдружение НЦАК „Ние ви чуваме“ за подкрепа на лица със слухови дефицити чрез култура и изкуство.

Може ли музиката да бъде естествен активатор за събуждане на „спящи“ слухови нерви? Какво е усещането за допир с живия звук от музикален инструмент в момента на неговото звучене? Каква е разликата в усещането на звука със и без слухов усилвател, апарат или кохлеарен имплант?

Това са само част от въпросите, на които НЦАК „Ние ви чуваме“ потърси отговор чрез пет музикални фотосесии, заснети през 2022 г. в сътрудничество с етнофотографа Асен Великов. В тази уникална за България поредица от експерименти със звук, ритъм и мелодии участваха непрофесионални модели със слухови дефицити и професионални изпълнители на български фолклор от ДФА „Филип Кутев“ и гайдарски състав „Петко Войвода“.

Фотоизложбата „В търсене на звука“ представя 28 селектирани кадъра от тези фотосесии, в които младежи и девойки от нечуващата българска общност тестват своите акустични усещания със и без техническо средство при живо звучаща родопска гайда, кавал, гъдулка, тамбура и тъпан.

Откриването е на **18 септември 2023 г. (понеделник) от 10:30 ч. в градина „Кристал“**. В официалната програма са предвидени изказвания и поздравителни адреси от видни личности в областта на българската култура и политика. За комуникационната достъпност на гости и посетители, ползващи езика на знаците, ще бъде осигурено професионалното посредничество на преводач тълкувател от и на български жестов език. Събитието е с медийното партньорство на БНТ и Съюза на българските журналисти.

ИЗЛОЖБИ

„Калвино тук и другаде“

По случай 100-годишнината от рождението на Итало Калвино Италианското посолство в България и Италианският културен институт в София представят изложбата „Калвино тук и другаде“. По инициатива на Министерството на външните работи и международното сътрудничество на Италия проектът се изпълнява от фондация „Мондагори“ и Университетската лаборатория „Калвино“ на университета „Сапиенца“.

В осем от триезичните панели (италиански/български/английски) ще бъде представена визуална разходка между кориците на най-известните книги на Калвино, за да се проследи. Деветото пано, специално подготвено за изложбата в България, представя литературното творчество на Калвино, публикувано у нас.

Настоящата изложба е начин да се разкаже в образи международното богатство, сътворено от Калвино, както и неговите „алтер его“: от Пин, Козимо Пиоваско ди Рондо, Америго Ормеа, Марковалдо, Qfwfq, Марко Поло и Кублай Кан, до Читателя и Паломар.

Всеки панел е посветен на отделно произведение на Калвино и съдържа основни данни, богат избор от италиански и чуждестранни корици, както и цитати от началото и края на произведенията. Повечето корици, възпроизведени върху панелите, са от издания, нелесни за намиране, идват от наследството на Университетската лаборатория „Калвино“ и представляват един непубликуван досега източник, който би могъл да даде начало на дискусия между учени, преводачи, издатели и читатели от всички страни. Курастор на българската версия на изложбата е доц. Дария Карпанеткова. Съвместно с ИК „Колибри“.

Изложбата ще може да бъде разглеждана от 20 септември до 10 декември 2023 г. на ул. „Париж“ № 2Б.

Каутер Адими, „Книжарницата в Алжир“, прев. от френски Гриша Атанасов, изд. „Кръг“, С., 190 с., 16,90 лв.

Каутер Адими (р. 1986) е алжирска писателка, която прекарва голяма част от живота си във Франция. Авторка е на няколко романа, най-известният от които е „Книжарницата в Алжир“, напълно заслужено номиниран за „Гонкур“ (2017). Заглавието на книгата не бива да подвежда, защото тук нямаме сладникава история в стил нашумелите романи за удивителни книжарнички. Вярно, и в случая книжарят е мечтател, но романът е за първия издател и редактор на Камю Едмон Шарло и неговите усилия да издава качествена литература и да се конкурира с големите парижки издателства. Книгата е и разказ за магнетизма, но и заплахите, които носи Алжир, тя стъпва на фактология, като в същото време прави и апология на четенето и мисията, която четящите хора имат.

Делфин гьо Визан, „Звездните деца“, прев. от френски Росица Ташева, изд. „Колибри“, С., 366 с., 25 лв.

Делфин гьо Визан е една от популярните и много награждавани френски писателки, на български са издадени няколко нейни книги с марката на „Колибри“. В новия си роман – както отбелязва „Франс Ентер“ – писателката привлича вниманието към пораженията, нанасяни върху психиката на съвременния човек от телереалността, от каналите и акаунтите в Ютуб, Инстаграм, ТикТок, в които се излага на показ и най-интимното с всички произтичащи от това последици.

Ги Гофет, „Огън, или окоето на кита“, прев. от френски Аксиния Михайлова, изд. „Парадокс“, С., 189 с., 17 лв.

Ги Гофет е автор на над трийсет поетични книги, романи, сборници с разкази и есета, преведени на повече от 35 езика. Познат е на българската публика с романите „Верлен от Ардените, роден от гъжда“ (2004), „С лято около шията“ (2006), „Завинаги гола“ (2012) и стихосбирката „Възхваля на една провинциална кухня“ (2012). Носител е на множество литературни награди, сред които „Морис Карем“ (1992), „Анри-Мондор“ на Френската академия (1992), Наградата „Маларме“ (1989), Голямата награда за поезия на Френската академия (2001), „Марсел Паньол“ (2006), „Гонкур за поезия“ за цялостното му творчество (2010) и наградата „Макс Жакоб“ (2017). Настоящият роман е посветен на един от най-значимите и влиятелни англо-американски поети на ХХ век – Уистън Хю Огън.

Свободата на детството

Разговор с Павел Койчев

Кой е кварталът на вашето детство?

Бил съм дете във втората половина на 40-те и първата на 50-те. Перспективата на днешните млади читатели към това време е сходна на онази, която аз имах през 1939-а към времето на турското иго. А кварталът на моето детство, спомням си го с най-голяма симпатия, се казва „Коньовица“. Той беше един от най-бедните квартали на София. Там преобладаващото население бяха македонски преселници, които идват от запад и остават в западните покрайнини. Хората имаха каквото са взели на гърба си и оттам идваше една сериозна беднотия, защото какво можеш да носиш на гърба си? Но всички бяха будни хора, работещи. А името идваше оттам, че имаше много коне и каруци, тъй като хората с това се прехранваха. Улицата ми, „Алдомировска“, започваше от входа на Централния затвор и караше до „Стамболийски“. Беше непавирана, кал, кал беше, кал, невероятна кал. Рядко имаше каменна настилка, още по-малко паваж, а не говорим за асфалт въобще. На моята улица изкарах около две години, а не съм чул никакви скандали, крамоли, там живееха будни хора, добри съседи. Друг климат беше, големи снегове падаха, но не като в приказката „ах, какви жени имаше едно време“, не, действително големи снегове имаше. Зимата имаше едни шейни – *кормилачки* – една дълга дъска с плъзгач и едно малко подвижно кормило. Бяха едноместни, двуместни и многоместни. Качвахме се и се засилвахме от входа на Централния затвор, та стигахме чак до „Кирил и Методий“. Аз бях пет-шест годишен, съвсем дребна работа. Ску, разбира се, нямаше, но кормилачките се изработваха с голям мерак, качествено и самоделно.

Ние живеехме в една приземна къщичка, състояща се от кухня и спалня, това беше. В спалнята имаше два прозореца, единият гледаше към двора, а другият към улицата, ниско, на около 30-40 см от улицата. Когато снегът навалеше, затрупваше ги наполовина. Веднъж лежа някъде следобед и гледам през прозореца към улицата как прекарваха затворниците с прангите нагоре към затвора. Краката на затворниците с налъмките и синджирите, това впечатление е едно от най-силните спомени от детството ми.

С какво пътувахте? Кой бяха вашите маршрути?

Понеже бях много малък, едва 5-6-годишен, трамваят беше единственото превозно средство, по това време нямаше автомобили, а такситата стояха само при Централна гара. До нас беше трамвай тройка и с него имам големи приключения. Трамваите бяха с врати и от двете страни. Ние се возехме отзад на трамваите на стърчишката. Майка ми по това време ходеше на работа, а аз сам с други дечурлига на трамвая. Правехме курс с тройката до църквата, където са се женили моите родители, и обратно. Правехме това няколко дена, но комшийки са ме видели и казали на майка ми, а тя ме причакала един път, слизам от трамвая на „Пиротска“, и оттам до вкъщи ме е пердашила. Това си беше с трамвая и неговите маршрути.

С подкрепата на Столична община

В рубриката „Моето софийско детство“ български интелектуалци отговарят на въпросите на АВ за живота си в София.

Снимка Личен архив

Кои бяха градинките, в които ви водеха като дете? А тези от ученическите и студентските ви години?

Градината беше на „Св. Никола“, т.е. доста далече от дома. Но повечето къщички по това време бяха едноетажни и с двор. Любимата ми градинка е зад Народната библиотека в нея съм прекарал много време през гимназиалните и студентските си години.

Кои сладкарници си спомняте? Какво се продаваше в тях?

Имахме едно магазинче за детски грехи и играчки, кинкалория и галантерия, а срещу него имаше една сладкарница на „Пиротска“ точно отсреща. Там, разбира се, имаше боза, но също там заобичах еклери, много хубави еклери. Имаше ограничен асортимент, но чисти продукти. Вкусът им друг. Еклерите докарваха към 10 часа сутринта и аз бях там в съвсем ранните си детски години. Около „Алдомировска“ не помня да е имало сладкарница. А и нямаше много пари, все пак това е времето след войната. Другата сладкарница, която много харесвах, беше на ъгъла на „Кристал“. Там ходехме в студентските ми години. А абитуриентският ми бал беше в сладкарница „България“, защото цените бяха много достъпни, хубава храна и големи количества.

Кои бяха заведенията, които посещавахте?

Бяха основно по „Раковска“. Хората не можеха често да си позволяват да ги посещават, но не беше нищо фатално като цена, щом аз можех да си го позволява, взимайки пари от майка ми.

Спомням си виенския шинцел. Имаше едни прогълзовати алпака чинии, целите пълни с храна за съвсем малко пари.

От кои и какви магазини се пазаруваше?

Магазините бяха със страшно ограничена номенклатура. Но материалите бяха памук, кожа, коприна, материали прости, но истински. Разбира се, говория за времето до 1960-те. В магазините беше празничко, макар и многото се оказа, че не е добре. Не знае кое човек е добро и кое лошо. Не че плача за миналото и детството, но фактът е, че във времето до средата на 1960-те имаше истински материали. С храната също беше така до средата на 1950-те, имаше купони – малко храна, но чиста и хубава.

Помните ли някакви конкретни книжарници?

Имаше една руска книжарница на „Дондуков“ до днешния Министерски съвет. В това време на 1960-те години, точно когато аз бях студент, Съветският съюз имаше огромна преводна литературата, тъй като там интелектуалните елити са се измъквали чрез преводическата работа. Особено впечатление носят от тази руска книжарница – всички западни автори съм чел оттам в руски преводи, включително съвременните световни автори. Философията, която съм чел, също основно идваше през руската книжарница. Кант например съм чел за първи път на руски. В България, макар да се издаваше поредицата „Световна класика“ покрай руските издания, онова, което имахме на руски беше една много стойностна литература. Имаше представа от световната

литература и от образците, например Фокнър и неговата „Светлина през август“ или пък „Селцето“. Уилям Фокнър е моят любим автор, затова казвам него, но също имаше и немалко Стайнбек, да не говорим и за „Спасителят в ръжта“ на Селинджър.

Кои са училищата, които завършихте? Има ли учители, които са ви белязали?

Ученическите си години съм прекарал извън София. Бях в пансион, първо отделение прекарах в Русе, след това в Баня от второ отделение до края на началното си образование. После се върнах в София в кв. „Красна поляна“. Започнах да уча в Художествената гимназия, която беше открита само преди три години. Влязох през 1954 година и това е най-прекрасното ми време, най-любимото, чудесен клас с интелигентни хора, много пъстра палитра от 17-18 човека. Атмосферата беше прекрасна, тъй като гимназията беше открита толкова скоро, все още нямаше възрастово ограничение за влизане. В първия випуск например имаше един 38-годишен от Шумен, също хора в 20-те си години. Аз самият бях на 15 години. Учители с морал, отношение към изкуството, вършеха работата си много добре. Те ме белязаха с обич към изкуството, да обичаш изкуството заради него. Сред тях нямаше големи имена. Най-известното име беше Никола Аръшев. Всички обаче бяхме там с огромно желание. Там съм научил най-много. Завърших гимназията през 1959-а и отидох в Академията. Климатът в културата и изкуството бяха неприятни, догматични. Не ни издърпаха нагоре след гимназията, така че аз не си спомням Академията с добро. Тя нищо не ми даде, макар студентските години да са най-хубавите по принцип. Съжалявам, че на мен те нищо не ми дадоха, но пък аз вървях по собствен път.

Кой е най-яркият Ви спомен от детството, свързан със София или със случка в София?

Първият ми спомен като човек е от бомбардираната София. Лея ми и вуйчо ми живееха на „Христо Ботев“ и влязохме в мазето на двуетажната къща, а бомбите и взривовете бяха много близко, а майка ми трепереше, цялата се тресеше, но разрушената София не е Дрезден, разбира се. Това, което съм си мислил след време, е колко бързо разчистиха разрушенията, а всичко е на мускулна сила, на ръка. Организирах се бригади, разрушенията стояха, но много бързо улиците бяха разчистени. Много добре си спомням завръщането от Унгария на Първата българска армия. Ген. Владимир Стойчев беше командващ на нашата армия. Нашите войници се завръщаха на Централна гара – там имаше огромно множество хора. Имаше много цветя, много шум. Спомням си колко хубаво време беше – слънчево. Аз бях дете, 5-6-годишен, но усещах една празничност, възторг, възбуда. В края на 1944-та, бил съм на 5 години, в София имаше руски войници „освободители“. На нашата улица минаваше един войник на мотор с кош. То и войничето беше едно младо момче, каза на мен и едно друго момче да се качим в коша. Качихме се, а майка не знае, защото е на работа. Мислех, че е за кратко, но той си вършеше работа из града, а насам, а натам. Спомням си, че ходихме към Львов мост и съвсем се мръкна, стъмни се и тогава ни върна на „Алдомировска“. Майка ми беше в ужас, а аз пак изядох боя. Но любимият ми, най-яркият ми спомен със София е самата София. Когато си идвах тук от пансиона, направо потрепервах. Любов голяма! Много се вълнувах, много я обичах, за разлика от сега. Тук съм изпитал свободата си, особено в гимназията.

Какво се е променило в София? Каква е тя днес?

Всичко много се променило. В детството ми София беше малка, пространствата бяха човешки, обходими, а сега крачи от единия край на София до другия. Физически аз харесвах града. Чисто беше, имаше маркучи, кошто миеха всяка нощ, а сутрин лъхаше на свежо. Наистина миеха София, не „Алдомировска“, разбира се, но централната София. Уютно беше, то детството всеки го харесва, но не става дума за това. Нямахме трафик, това ми се иска да видя и днес в София – да ги няма автомобилите. Любимите ми места в града преди бяха категорично около Докторската, а сега нямам любими места. Витоша, разбира се, също много обичам, тъй като освен рисуването другата ми страст е алпинизмът. Започнах да се занимавам с алпинизъм около 15-годишен. С моя приятел, загина той, на Витоша и Лакатник започнахме заедно този път. Ние с него бяхме най-младите, най-малките. После всяка събота не си бях вкъщи, бях по Витоша. Моят приятел Петър Манолов – Папуша, загина на Алеко. Той беше велика работа, в Академията учеше графика и искаше да бяга в чужбина, но не заради политически причини, а само заради изкуството. Ако беше отишъл, убеден съм, че щеше да е като Христо. Минаха толкова години и сега още повече виждам какво момче беше. Беше се абонира за Кант в руската книжарница и успя да вземе първите два тома, останалите взех аз. Аз продължих да се занимавам с алпинизъм, докато малката ми дъщеря навърши 7-8 години. Не съм виждал никога алпинизма като спорт, а като вътрешно изграждане. Мисля, че през 1957-ма започнах едни състезания по скално катерене по образ на съветските състезания – по определен маршрут за определено време. Аз и един мой приятел Никола Корчев, той беше голям алпинист, направихме връзка и излязохме втори на Републиканско. Така че моята София е дълбоко свързана с Витоша.

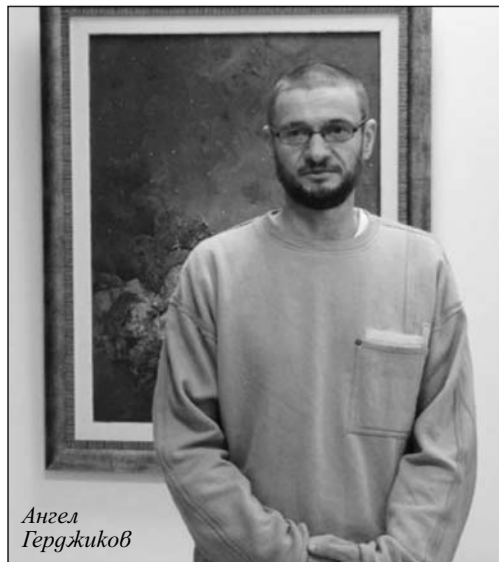
Кое литературно произведение свързвате най-силно със София?

Сега се за определени неща, но те не са тази София, за която говоря аз – всяко дете обича локвата си.

Интервюто записа ФРАНЧЕСКА ЗЕМЯРСКА

ХУДОЖНИК НА БРОЯ

АНГЕЛ ГЕРДЖИКОВ е роден през 1969 г. в Пловдив. През 1995 г. се дипломира в университета „Св. св. Кирил и Методий“ в гр. Велико Търново със специалност „Живопис“. Има реализирани 20 самостоятелни изложби и многобройни участия в различни арт проекти. Авторът се изявява в областта на живописата. Негови творби са собственост на частни колекции в България, Франция, Белгия и гр. Носител е на приза „Художник на десетилетието 2008-2018“ на Арт Галерия „Ларго“. Живее и работи в Пловдив. Картините в броя са част от новата му изложба „Прикицазка безкрай“, открита по случай 28-мия рожден ден на галерия „Възраждане“.

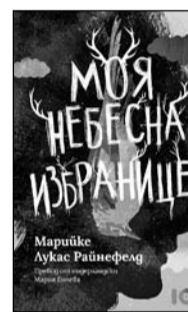

Ангел Герджиков

Маргарет Атууд, „Сърцето се предава последно“, прев. от английски Надежда Розова, изд. „Orange Books“, С., 2023, 480 с., 27 лв.

Похвално е усилието на „Orange Books“ да представят ключовите текстове на една от най-големите живи писателки на нашето време – Маргарет Атууд. Серията продължава с един от много характерните за нея романи, в който се сблъскват мрак и ирония, хумор и типичните за писането ѝ криминални елементи. Както обикновено, писателката се вглежда в категории като добро и зло, невинност и престъпление, за да представи и визията си за бъдещето, неизменна част от прозностиките, с които свързваме името ѝ. И не на последно място, както и в поезията ѝ, и тук човешкото сърце е, което е обект на „дефиниции“.

Маријке Лукас Райнефелд, „Моя небесна избранница“, прев. от нидерландски Мария Енчева, изд. ICU, С., 2023, 28,80 лв.

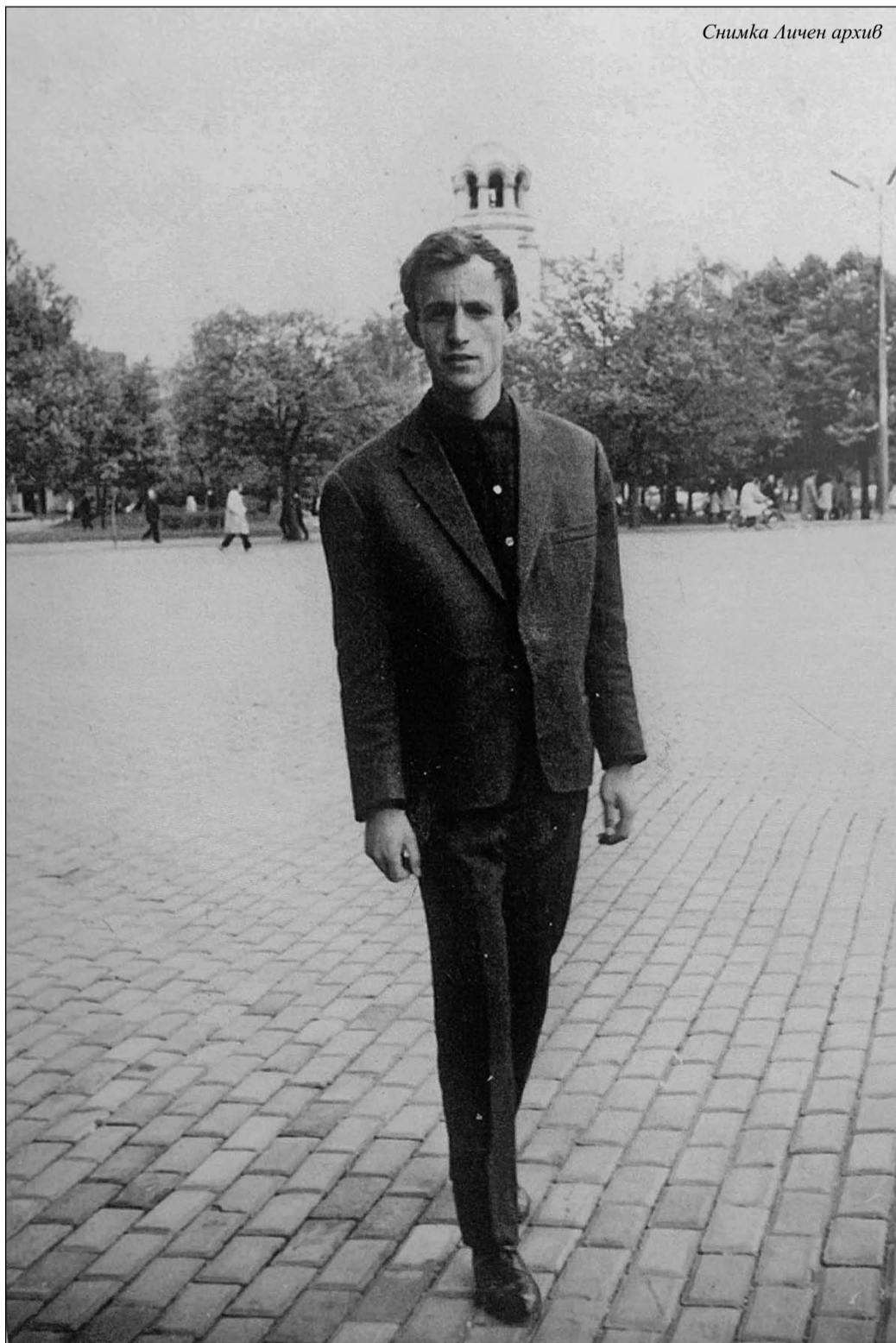
В романите на Маријке Лукас Райнефелд има много мрак, те правят опит да запишат с думи спотаяваните „забранени“ мисли и обсесии. И ако „Неудобството на вечерта“ беше разтърсващ с разкриването на стряскащите откровения за случващото се в детската психика, тук дълбините, до които се стига в разгадаването на тягата по смъртта и преживяването на лични и чужди вини пак при дете, са наистина разтърсващи. Наред с това романът е зловеща вариация на „Лолита“ на Набоков и пример за раждането на писателка, която е безспорен стилист и вече има запазен почерк.

Елизабет Страут, „Олив Китридж отново“, прев. от английски Диляна Георгиева, изд. „Кръг“, С., 390 с., 22,90 лв.

Продължението на „Олив Китридж“, отличения с „Пулицър“ роман на Елизабет Страут, е също толкова добро, защото в лицето на Страут имаме голяма писателка, която умее да прави от дребното, детайла, човешките слабости, разкази, които са своеобразни дисекции и на човешкото поведение, и на човешката душа. Авторката показва как през концентрирането около хората от „третата възраст“ темите за загубата, вината, самотата, скръбта и смъртта, но и приятелството, подкрепата, прошката и обичта, независимо от всичко, могат да бъдат видени през ключа на утехата и надеждата.

Снимка Личен архив

Един добър и добросъвестен преводач се учи цял живот

Разговор с Атанас Сугарев

Когато решите да се занимавате с превод, какъв беше в онзи момент престижът на тази професия?

В началото все пак искам да направя уточнението, че ще се спра само на превода на художествена литература – това своеобразно изкуство, което изисква обширна обща култура и сериозна езикова подготовка.

Бях студент в I курс специалност „Френска филология“ във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, когато нашият преподавател проф. Паусий Христов попита има ли желаещи да направим кръжок по превод на поезия. Записахме се трима колеги и така се започна. Разискванията в този кръжок ми помогнаха да открия и оценя ролята на преводача. Съпоставките на различни преводи, дело на творци като Иван Вазов, Константин Величков, Гео Милев, Димитър Подвързачов, Георги Михайлов и т.н. откритоха огромното им значение за българската литература.

След тях с удоволствие бих споделил имената на Атанас Далчев, Константин Константинов, Валери Петров, Лили Сталева, като някои от тях, по идеологически причини, вместо да развиват творческия си потенциал, са били принудени да се захванат с преводи, за да изхранват семействата си. От сравнително по-новото поколение се открояват Кръстан Дянков, Красимир Мирчев, Бояна Петрова, Силвия Вагенцайн и редица други. Общото, което отличава и тяхната работа, е великолепно познаване на всички регистри на българския език и умелото им използване при пресътворяването на оригиналния текст. Неслучайно в някогашното кафене на преводачите се коментираше, полу на шега, полу на истина, че на някои тогавашни писатели е препоръчвано да четат повече преводна литература, за да обогатят изказа си.

По онова време преводачите се отличаваха освен със завидна обща култура и със задълбочени познания в редица сфери. А някои от тях, като позабравените вече Сидер Флорин и Сергей Влахов, споделяха опита си в специални издания, посветени на теорията и проблемите на преводаческото изкуство. Провеждаха се и ежегодни срещи и дискусии за обсъждане качеството на преведените книги и в общи линии преводачът се открояваше като един от радетелите за запазване на богатството и изразителността на българския език.

Какво се промени междувременно? Какви са предизвикателствата, с които трябва да се справя един начинаещ преводач днес?

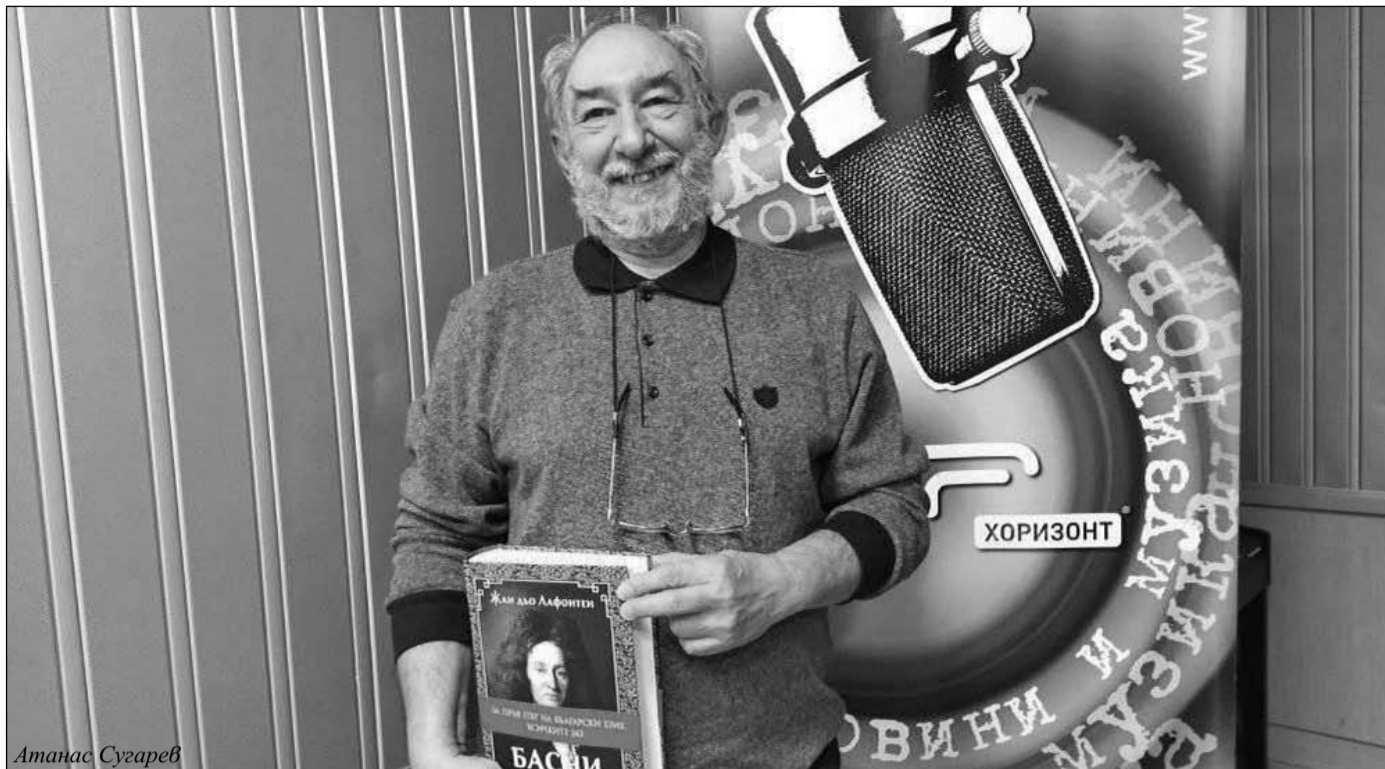
Промените са много неща. Слава богу издателствата вече са частни и всеки издател сам решава кого, какво, как и кога да издаде. Големият брой издателства, особено в началото, доведе и до снижаване на критериите за качеството на превода. Доста младежи, разчитащи на някакви познания по чужд език, но без никаква филологическа подготовка, се втурнаха да изкарват по някой лев. Имал съм случаи, когато познати издатели са ми предлагали да оглаждам текст, преведен за по-набързо от четири, пет различни студенти. Естествено, че съм отказвал. Един добър и добросъвестен преводач се учи цял живот сред купища речници, справочници и помощна литература. Авторът пише за това, което познава, докато преводачът обикновено превежда това, което му възложат. За качеството на превода много допринася и добросъвестният редактор. Една институция, която, дано да се лъжа, но май вече е на доизживяване. От близо четиридесет години участвам в организирането и журирането на конкурс по превод за ученици от езикови гимназии и констатирам, че за съжаление, с всяко ново издание качеството на работите спада, а нивото на владеене на българския език е, меко казано, незадоволително.

Плаши ли ви навлизането на изкуствения интелект, включително в областта на превода?

Не бих казал. Има две важни изисквания за качеството на превода – вярност и точност към оригинала. И ако точността, тоест смисълът, в общи линии може да се получи, то верността – разбирай стилът, скритото послание, внушението, прозиращо зад думите, трудно може да се постигне, защото механичният превод не минава през човешкото светоусещане.

Смятате ли, че господството на английския оказва деформиращо въздействие върху останалите езици, включително френския?

Това е спорен въпрос. Естествено, че има заемки, но това е валидно и за английския. Като човек, който е превел три рицарски романа от старофренски на Кретиен дьо Труа, както и „Големият мъртвешки танц“, винаги с голямо удоволствие напомням на англоговорещите, че през Средновековието няколко века в Англия официалният език е бил френският. Да не говорим, че голям процент от речниковия им състав е с корени от този език.

Атанас Сугарев

По-различна ли е волността, която може да си позволи преводачът на поезия спрямо този от проза?

Според мен за волност трудно можем да говорим. И в двата случая става въпрос за интензивен творчески процес, който изисква самодисциплина, езиков усет, а за превода на поезия и възхновение. При този вид превод римата и ритъмът дават възможност за определени смислови акценти, но и ограничават свободата на изказа. При свободния стих, особено ако е без пунктуация, волността също е нож с две остриета. Мнозина смятат, че да се превежда свободен стих, неограничен от носещите и смислова натовареност рима и ритъм, е лесно. Тъкмо обратно – произволната на пръв поглед подредба на думите в стиха, както и липсата на пунктуация, правят задачата на съвестния преводач още по-трудна. Той трябва не само да следи за вътрешния ритъм и евентуално спорадични рими и благозвучия, но и така да съпреживява оригиналния текст, че на читателя да стане ясно не само първоначалното послание на думите, но най-вече скритото зад тях внушение.

Преводът на проза също съдържа определени проблеми за разрешаване като характерния авторски стил, безеквивалентната лексика, неологизмите и т.н. При всички случаи съвестният преводач трябва да подхожда

с необходимата отговорност при подготовката и реализирането на превежданя текст.

Прави ли са онези, които нагменно окачествяват съвременната литература като елементарна на фона на класиката и ако не, кое в нея е трудното за превод?

Според мен не са прави. Знаем, че от една страна, езикът се развива и променя, а от друга страна, животът вече предлага нова действителност и нови дадености, които предлагат и нови литературни сюжети. Конкретно при превеждането на някои съвременни текстове определена трудност се явява използването на различна терминология, свързана с технологични реалности.

Преди две години излезе пълен превод на „Басни“ от Жан дьо Лафонтен, резултат от съвместната Ви работа с Паусий Христов под редакцията на Стоян Атанасов. Какво е характерно за Вашия подход? Коя е според Вас водещата специфика на басните, която държате да запазите на всяка цена в българската версия?

Преди госта години от едно издателство ме помолиха да направя нов превод на „Шурец и мравка“ за тяхна илюстрирана книжка. Стана ми интересно и по-късно

Лиричният поет на ужаса и хаоса: мрачната прозорливост на Кормак Маккарти

От злоещите картини на насилие в „Кървеният меридиан“ до снежната пустиня в „Пътят“ възпламеняващата пронизателност на писателя остава незаличимо наследство

Боб Дойл

Никои съвременен писател не е така обсебен от усещането за нависнал апокалипсис, както Кормак Маккарти, който почина през месец юни тази година, на 89-годишна възраст, в дома си в Ню Мексико. През цялата му писателска кариера – написал е 12 романа, две пиеси и множество превъзходни филмови адаптации – музата на автора винаги е била бездната на ада. Маккарти пише за мрака, насилието и хаоса, които долава в сърцевината на цялото творение – не с истеричния ужас на Хауърд Лъвкрафт, а с екстатичния лиризм на поетите мистици от мюсюлманския свят. От книгата *The Orchard Keeper*, публикувана през 1965 г., когато писателят е в началото на 30-те си години, до дуптиха от романи *The Passenger* и *Stella Maris*, които бяха издадени миналата година след 15-годишно мълчание, прозата на Маккарти е белязана от неотслабващ песимизъм, свързан с човешката природа и мястото ни в космоса. Тази нагласа го поставя в крайна опозиция на прогресисткия оптимизъм, който започва да доминира пейзажа на съвременната литературна култура. Обърканото говорене на неговия незабравим персонаж съдия Холдън в „Кървеният меридиан“ – „Каквото съществува без моето знание, съществува без моето съгласие“ – се е превърнало в мем-слоган на епохата на интернет, в знак за древния екстаз на изстъплението, необузданото насилие и лудостта, влечението към хаос и жестокост – черти, които се запазват в основата на рационалните начинания и виртуалната реалност. Това е романът – петдесети по ред, публикуван през 1985 г., – който изстрелва Маккарти на литературния небосклон, творба, към която читателският интерес

Кормак Маккарти

не отслабва и до днес. Насилието и кръвожадността присъстват неотменно в неговата проза до този момент, но „Кървеният меридиан“ представя една безпрецедентна кървава баня. Книгата е ревизионистки уестърн, който описва земите около американско-мексиканската граница в средата на XIX век като декор на епически спектакъл на варварството – сякаш агът е изблизнал изпод изгорялата повърхност на пустинята и излива потоци от лава върху напоената с кръв земя. Живописното, идилично заглавие на публикувания седем години по-късно роман „Тези красиви коне“ звучи като шега след вулкана от насилие и старозаветна лиричност на „Кървеният меридиан“. Но тук наистина откриваме идилични нотки и широк диапазон от тоналности, придаващи различен нюанс на картината на Американския запад. Това е великолепна проза, разказваща историята на двама приятели, прекосяващи на коне безкрайните голи пейзажи на континента. Филмовата адаптация на романа с участието на Пенелопе Крус излиза на екран през 2000 г. Ленгата не е най-добрата възможна адаптация на романа, но като цяло Маккарти е доволен от филмите, създадени по негови книги. След като завършва трилогията „Граница“ с романите *The Crossing* и

направих съставителство и превод на около осемдесет басни. Знаете как идва апетитът и се захванах с пълния превод на български език. Оригиналното издание се състои от 12 книги, всяка с по 20-25 басни. Няколко години пребеждах, докато приключих с първите осем книги и тъй като имаше още доста, просто предложих на проф. Паусий Христов, с когото си сътрудничим от дълги години, да преведе останалите четири книги. Държа да подчертая и удоволствието от поредната съвместна работа с проф. Стоян Атанасов.

Всяка басня е един малък разказ, обикновено зает, чиито сюжет се превръща в една или в друга степен в морална поука. Характерно за басните на Лафонтен е тяхната нарочно търсена привидна небрежност, както и лесно достъпната им образност. От гледна точка на формата поетът използва т.нар. „стих с променлива метрика“, при който може свободно да редува размерите, но стриктно спазва римната схема и цезурите. Така постига по-голяма изразност при развитието на фабулата. Надявам се, че съм успял да го съхраним.

Над какво работите в момента?

Остава ми да си „поотпочине“ един проект, но тъй като още не е съвсем завършен, предпочитам да не го коментирам. Иначе подготвям за печат четвъртата книга на моя дяло „Автентични народни песни от Панагюрище край“. Моят род е от Панагюрище и дяло ми Атанас Сугарев – Учителя (1898-1987), чието име имам отговорността да нося, ни остави изключително богат архив, включващ статии, краеведски изследвания, спомени, проучвания, исторически документи, народно творчество, обичаи, пословици и др., почти изцяло посветени на културата, историята и обществения живот на родното ни Панагюрище. Този архив той е събирал повече от 60 години като главен редактор на в. „Оборище“, първи уредник на Историческия музей, читалищен деец и директор на училища в града. Сред тежките папки с неговите материали се съхраняват и 46 ученически тетрадки, изписани с детски почерк. Като учител Атанас Сугарев е възлагал на своите ученици също да записват автентични народни песни, изпълнявани от техните баби, майки и родственици. Това е един огромен събирателски труд, който той е обработвал, а голяма част от песните е нотирал и лично. Тази книга ще бъде подпомогната от общината по проект „Панагюрище – духовност и творчество в едно“. Силно се надявам, че националното богатство, събрано в това издание, ще прекрачи границите на поколенията.

Разговора води АМЕЛИЯ ЛИЧЕВА

Cities of the Plain, през 2005 г. издава романа „Няма място за старите кучета“, а след него своята най-мрачна и най-обичана от читателската публика книга – „Пътят“ (2006). Първият от двата романа е в основата на най-добрия филм на братята Коен, признат за шедевър в съвременното американско кино. Вторият също е адаптиран за големия екран от Джон Хилкоук, който пресъздава убедително визията за една опустошена, безнадеждна земя. (За тези, които не са чели книгата, добавям: „Пътят“ рисува платното на постапокалиптична Америка, където хората са отглеждани във влажни подземни тъмници заради своята плът, а банди от войнстващи канибали, притежаващи харем с роби, вилнеят из заснежения пейзаж.) По време на паузата от 15 години между издаването на „Пътят“ и последните два романа на автора – период, в който Маккарти слуша лекции и засища интереса си към природните науки и математиката в института „Санта Фе“ в Ню Мексико – авторът се захваща с писането на киносценарии. Има репутацията на писател, който обича усамотението и рядко дава интервюта, след като книгите му са станали достатъчно известни. Появява се в шоуто на Опра Уинфри, след като книгата „Пътят“ е избрана за нейния читателски клуб, но участието му поражда някои неловки моменти: Маккарти се изчервява, когато го питат дали романът в своята същност не е любовно писмо до сина му. Прочетох тази незабравима книга скоро след нейното публикуване. Много от образите и сцените в нея са живи в съзнанието ми до днес, помня меланхоличната и лиричност, с която настойчиво търси призрачна красота в един изоставен свят, една изпепелена планета и една погубена цивилизация. В паметта ми дълбоко са се запечатали няколко реда от „Пътят“; те подсказват колко бързо нашата уютна и красива планета може да бъде превърната в примитивен, ирационален, варварски свят: „Година по-късно започнаха пожарите по планините и налудничавите напеви. Крясъците на жертвите. Денем набиваха хора на колове покрай пътя“¹.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Отеса Мошфег: Не се старая да предизвикам крайни емоционални реакции

Антъни Къминс

Писателката разказва за постковид романа *Larvona*, влиянието на Бергман и Братя Грим и особеното очарование на последното десетилетие на XX век

41-годишната Отеса Мошфег е автор на шест романа, които включват романа ноар „Ейлийн“ (2016), чиято филмова адаптация скоро ще излезе на екран с участието на Ан Хатауей, и „Моята година на почивка и релакс“, който беше избран в късия списък на наградата „Уелкъм“ (Wellcome book prize) през 2019 г. Последната ѝ книга, *Larvona*, носи името на фикционалната сцена на действието, средновековно източноевропейско село, белязана от насилие, убийства и канибализъм. Мошфег, която е родена в Нова Англиа и има хърватско-ирански произход, разговаря с мен от дома си в Пасадена, Калифорния.

Не пишехте ли друг роман, за китайски имигранти, дошли в Сан Франциско през миналия век? Можете да отложите този проект. Не очаквах, че ще създам *Larvona*, но Ковид-19 промени ситуацията – реших да пиша за една внезапно настъпила неочаквана промяна. Не бих казала, че планирам романите си; те идват при мен и аз им се подчинявам. Предполагам, че съм мислела за епидемиите в миналото и това е насочило въображението ми към Средните векове. Също така избрах да пиша в трето лице – готук разказвах истории главно в първо лице, но по време на локдауна не исках да бъде заключена в собственото си съзнание или в съзнанието на един-единствен персонаж.

Писането на тази книга беше ли голямо предизвикателство?

Все още се възстановявам от състоянието на вцепененост, в което изпаднах след нейния финал. Беше ми трудно да правя много неща. Боже, светът е пълен с насилие. Защо литературата трябва да се преструва, че той е нещо друго.

Чувствахте ли се по същия начин, след като завършихте „Моята година на почивка и релакс“? Необикновеното саморазрушително отрицание на персонажа, с което съхранява невинността си, за мен беше изобавление. Но в края на *Larvona* се стремях към друг вид саморазрушителна невинност. Главният персонаж става свидетел на страшни неща; очакваме, че ще задълбае в своите чувства и мотиви, което при един травмиран тийнейджър може да има страшни последици. Не бих имала куража да стигна до неговото заключение. Изгубих брат си, който умря от свръхдоза през 2017 г. Когато се опитвах да проумееш такава загуба, допускаш какви ли не неща. Ако преобърнеш светогледа си в търсене на приемлива причина за подобна трагедия, пристъпвах в опасна ужасяваща територия.

Някои критици смятат, че се стремите да предизвикате крайни емоционални реакции. Защо тази оценка е твърде повърхностна? Наистина е трудно да шокираш хората; медиите постоянно експлоатират всички човешки емоции. Да, използвам елементи на ужаса. Но не търся оригинални средства, за да причинявам крайна възбуда. Ако исках да шокирам читателя, нямаше да напиша тази книга. Тя е моят най-личен текст. „Ейлийн“ е манипулативна книга – написана е в рамките на жанр, в който музиката на повествованието може да приспи читателя и изведнъж да настъпи рязък обрат, който да предизвика силни усещания. Но *Larvona* не е...

Кои са авторите, оказали влияние върху новия ви роман?

Братя Грим. Странният и безкраен пейзаж на детското въображение, където страхът и ужасът се възприемат като мощна сила. Атмосферата, съчетаваща красота и надвиснала опасност в „Изворът на девствеността“ на Ингмар Бергман – филм, изпълнен с жестокост и насилие, разказващ за младо момиче в средновековна Швеция.

Отеса Мошфег

Повлиян ли е вашият криминален роман от елементи на екзистенциална мистерия „Смъртта в ръцете ѝ“ от книгата на Олга Токарчук „Край луза си през костите на мъртвите“?

Когато публикувах този роман [през 2020 г.], читателите пишеха в мрежата, че съм плагиатствала от книгата на Токарчук. Но аз никога не съм чела нейна книга. Написах „Смъртта в ръцете ѝ“ през 2015 г. [три години преди романът на Токарчук да бъде преведен]. Сходствата вероятно се дължат на факта, че живеем в един и същи свят, както и на общи за нас влияния.

Смятате ли, че иранско-хърватските ви корени оставят свой отпечатък във вашите текстове?

Аз съм стопроцентова американка, а литературното ми образование и вкусове са свързани изцяло с англосаксонската култура. Смятам, че моят произход е оставил своя следа в умението ми да слушам и говоря. Английският език винаги е бил по-белетристичен. Хърватският за мен е своеобразието на майчиния начин на мислене. Никога не съм била в Иран. Свързвам тази страна с ужасяващата история за рискованото бяство на семейството ми, принудено от обстоятелствата да напусне страната през 1978 г. след Ислямската революция.

Какво пишете в момента?

Бъдещето не ме вълнува, не искам да пиша и за съвременната американска действителност. Книгата, върху която работя, се връща към 90-те години в Англиа. Миналото лято представях предишния си роман и присъствах на литературно четене в нощен клуб [в Обединеното кралство] – атмосферата напомнише на 90-те, излъчваше миризмите на това десетилетие: на недонаправен циментов под, на повръщано, на бира. В съзнанието ми изникна образът на Кърт Кобейн. Във въображението ми неговият свят беше южното крайбрежие на Англиа, близо до Брайтън, където всъщност никога не бях ходила до този момент. Реших да отида там и разбрах, че това е мястото, което си представях.

В съавторство сте написали и сценария на „Ейлийн“, а в момента работите над адаптацията на „Марсианската стая“ от Рейчър Къшнър...

Филмовите сценарии бяха странично занимание за мен, но днес са в центъра на вниманието ми. Сигурна съм, че в крайна сметка ще напиша текст, посветен на филмовата индустрия: за хората, работещи в нея, за начина, по който общуват, за техния цинизъм. Ако идвах от този свят, никога нямаше да повярвам, че ще постигна успех като писателка; всичко, което е извън „киновселената на Марвел“, е непоносимо и скучно. Може би затова обърнах взор към 90-те – времето на независимото кино, на което се наслаждавах като тийнейджърка.

Превод от английски: РУЖА МУСКУРОВА

Източник: „Гардиън“, 13 май 2023 г.

¹ Превод Станимир Йотов. – Б.пр.

„Сцена на кръстопът“ за 27-ми път

В неделя, на 10 септември, в Пловдив започна 27-мото издание на Есенния международен театрален фестивал „Сцена на кръстопът“. Фестивалът беше открит със спектакъла „Месец на село“ по Тургенев на студентите от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ от класа на проф. Маргарита Младенова, която е и режисьор на постановката.

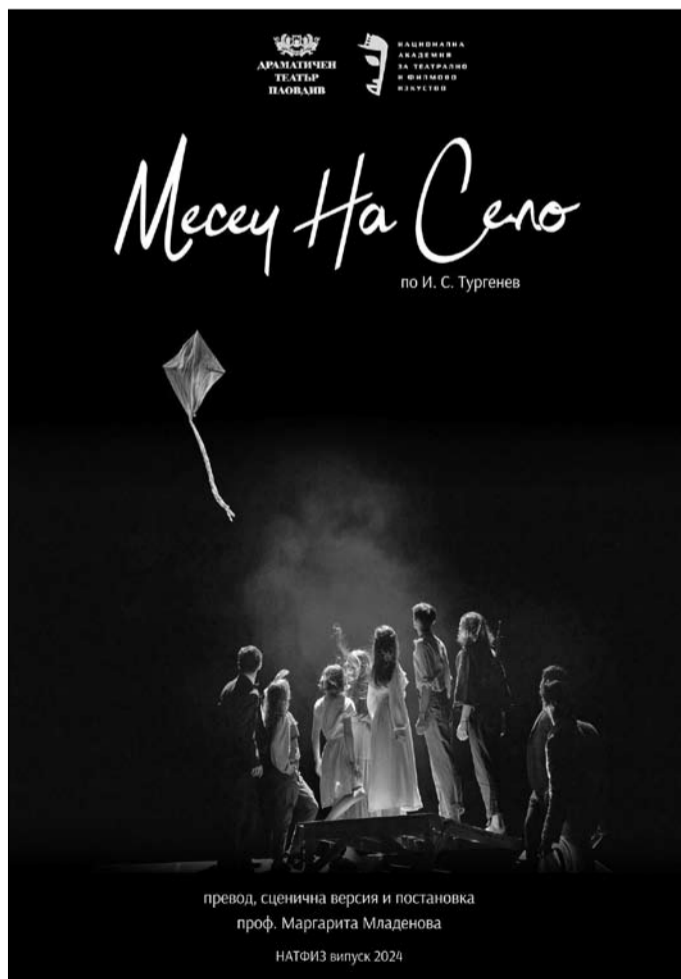
Тази година в програмата са включени 19 спектакъла от 5 страни – България, Гърция, Република Северна Македония, Канада и Египет, като българските постановки са 15, а чуждите – 4. По традиция основният фестивален афиш е допълнен с богат спектър от съпътстващи събития, сред които няколко изложби, премиери на книги, Кръгла маса на тема „Женският глас в изкуството“ и четене на пиесата „Моята Тара“ на украинската авторка Галина Тимошенко. Детайли и акценти от програмата бяха представени на 8.09. на пресконференция в Пловдивския театър, която предшества откриването на фестивала. В нея взеха участие Пламен Панов – заместник-кмет на Пловдив по култура, археология и туризъм, Александър Секулов – драматург и Сюзанна Арутюнян-Василевска – и.д. директор на Пловдивския театър, Ирена Чанкова – фестивален продуцент и Мария Луцова от пресцентъра на „Сцена на кръстопът“.

На 11.09., понеделник, фестивалът продължава с „Шахнаме: Сказание за Зал“ по едноименния персийски епос на Фердоуси, сценична версия и режисура Елена Панайотова (на Голямата сцена на театъра) и с втората премиера (след спектакъла на НАТФИЗ), включена в програмата му – „Лебедът“ от Елизабет Иглоф на режисьора Петър Батаклиев и театъра домакин. Младежният театър „Николай Бинев“ ще покаже две свои представления в тазгодишното издание на „Сцена на кръстопът“. На 12.09. пловдивската публика и фестивалните гости ще могат да видят мащабната продукция „Дон Кихот“ по Сервантес на Веселка Кунчева и „Арт“ от Ясмينا Реза в режисьорския прочит на Владислав Стоименов и с участието на Петър Петров – Перо, Георги Гоцин и Кирил Недков на Камерната сцена на театъра. Същата вечер в Епископската базилика театралната формация РЕОН от Атина ще покаже моноспектакъла на актрисата Василики Труфаку „Елена“ по Еврипид, режисьор Йоли Андреади, който, съвместно с Арис Астроулис, е и автор на адаптацията на древногръцкия текст.

На 13.09. фестивалният маратон продължава с „Игри в задния двор“ от Егна Мазия на режисьора Николай Поляков и Театър „София“ и в Камерната зала „Стефан Данаилов“ с моноспектакъла на Албена Ставрева „Неведение“ на Народния театър. Наситена е програмата и на 14.09., когато фестивалната публика ще види копродукцията „Едуард II“ на А. Жолдак и С. Димовски (по Кристофър Марлоу) на Пловдивския театър и Народен театър „Йордан Хаджиконстантинов – Джинот“ във Велес, Република Северна Македония. Режисьор на спектакъла е провокативният Андрий Жолдак, а в актьорския състав е и актьорът от пловдивската трупа Борис Кръстев. По същото време на Камерна сцена Народният театър „Иван Вазов“ ще покаже спектакъла си „Великденско вино“ от Константин Илиев с режисьор Явор Гърдев и в изпълнението на Владимир Пенев. „Няма ток за електрическия ток“ на Александър Секулов в сценичната интерпретация на режисьора Деян Проиковски и трупата от Народен театър „Йордан Хаджиконстантинов – Джинот“ във Велес ще се срещне с пловдивската публика на 15.09. в Голямата зала на театъра. По същото време на камерната сцена ще бъде показан моноспектакълът на Мая Бежанска „Козата, която свири на акордеон“ с автор и режисьор Елин Рахнев. Театър „Българска армия“ участва във фестивалната селекция с два от най-силните си спектакли през изтеклия сезон – „Представление и половина“ с автор и режисьор Стоян Радев и „Кралицата майка“ от Марио Сантанели с участието на Мария Стефанова и Георги Къркеланов. Те ще бъдат представени на 16.09., съответно на Голямата и на Камерната сцена на Пловдивския театър.

„Нацията на влюбените“ по романа на Светлана Алексиевич „Време second hand“ на ДКТ „Иван Рагоев“ – Плевен и режисьора от Латвия Мартинш Ейхе ще бъде показан на 17.09., а на следващия ден, на 18.09. фестивалната публика ще може да види и „Съвсем проста история“ от Мария Лаго на Бургаския театър. Сатиричният театър „Алеко Константинов“ също ще представи два свои спектакъла. На 18.09. пловдивските зрители ще видят „Светици и перверзници“ от Хосе Варлета на режисьора Николай Младенов, а на следващия ден, на 19.09., ще имат възможност да гледат и „Една задръстена звезда“ от Светослав Танев и Боряна Иванова с режисьор Калин Сърменов. На 19.09. програмата продължава с „Чест“ от Джоана Мъри – Смит на Театър 199 с режисьор Ивайло Христов. На 20.09. в Голямата зала на театъра ще бъде показан „Портокал с часовников механизъм“ от Антъни Бърджес на Стайко Мурджев и Малък градски театър „Зад канала“. Същата вечер на Камерната сцена зрители ще могат да видят и спектакъла „Вавилонци“ по „Вавилонска хроника“ на Станислав Стратиев с режисьор Росица Обрешикова, Театър „Отражение“, Торонто, Канада. Закриването на фестивала е на 21 септември с впечатляващия спектакъл на пловдивската трупа „Егип и пророците“ по Софокъл, автор Александър Секулов, сценична адаптация и режисура Диана Добрева, и музикалното представление „Млади актьори на кръстопът“ на Петя Диманова и НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, което ще се играе на открито в двора на Пловдивския театър.

АНИТА АНГЕЛОВА

„Месец на село“ по Тургенев, режисьор Маргарита Младенова, копродукция на НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ и Драматичен театър – Пловдив

Василики Труфаку в моноспектакъла „Елена“ по Еврипид, режисьор Йоли Андреади, Театрална компания РЕОН, Гърция

МЕНАХЕМ РОЗЕНСАФТ (1948) е роден в лагера за разселени лица Берген – Белзен, в съседство с едноименния концентрационен лагер. Три години по-рано в газовете камери на Аушвиц загиват баба му, дядо му и петгодишният му брат Бенжамин.

Розенсафт днес е изпълнителен вицепрезидент и главен съветник на Световния еврейски конгрес, известен юрист и лектор в юридическите факултети на Колумбийския и Корнуелския университет. Той е също така историк и изследовател на Холокоста с десетки публикации и участия в международни конференции. Автор е на няколко книги, между които особено изпъкват издадените през 2021 „Поэми, родени в Берген-Белзен“. Писани през различни периоди, те изразяват не само дълбоко личните преживявания на Розенсафт, но и пресъздават със средствата на една силно емоционална, експресивна лирика призрачния свят на децата концлагеристи.

Леа Коен е подбрала пет откъса от книгата, които представяме в неин превод.

В памет на детето призрак

То
носи се безцелно
в снега
над снега

Детето призрак,
Кое не знае
кое е,
дали е било,
ако въобще е било.

То
не говори,
не може да говори,
не се е научило
как се говори,
затова
отказва да говори.

То
не разбира,
не разпознава нищо,
Не чува
думи,
смях,
писъци.

Със сигурност не чува и молитви.

То
няма просветление,
прослава,
прошка или
проклятие.

То
не съзнава колко
минути, часове, дни, седмици, месеци, години
безцелно се е носело
в снега
над снега,
в дъжда проливен или
изгаряно от августовско слънце
над някаква трева с
цветя
подобни на последните цветя,
които е видяло,
през процеп на
дървени стени.

то
не помни вече
усмивка
прегръдка
целувка
само далечно ехо
на приспивна песен

друго дете призрак върви
на среща му,
а после
редом с него,
без двете да се видят
ни да се докоснат

безсмислено е.

Те знаят, че някога
са чули същата приспивна
превърната
в една и съща пепел,
разсеяна
в еднаква сивота.

Две призрачни деца
се реят безцелно
в снега
над снега

Треблинка

Стоящото дърво край пътя,
което гледаше ме как умирам,
което чакаше под свъсените облаци,
кога пореден бледен смъртник ще премине,
не пуска птиците да отлетят далеч.

А вятърът горещ, когото нявга срещнах,
Все още чува думите, изречени от моя призрак,
Все още помни отлетелите ми вопли,
Все още пепелта ми разлива.

Студената земя на мойто ложе,
Усеца неизсъхналата кръв,
Попива сълзите на младенца
И пита Господ пак и пак: Защо?

Като дете без име и без образ,
Съзнавам днес: човекът все е същият.
Затуй съм втренчен в ослепителния пламък,
Изтръпнал в страх, какво нощта ми готви още.

Разбира се „животът на чернокожите има значение“

На Майк

„Животът на чернокожите има значение“,
разбира се животът на черните има значение
и ако искаме
да се помнят

Животите еврейски в Аушвиц
Животите босняшки в Сребреница
Животите на турсите в Бутаре
Животите на сърбите в Ясеновац
Арменските животи в Муса Даг
Животите на фуриите в Дайфур
И на роингите в Мианмар,
тогава всички заедно трябва да крещим,
„животите на чернокожите са важни“,
Защото никое създание на Бог
Не трябва нивга вече да умира без дъх със думите:
„не мога да дишам“

Плетена кукла в Bergen-Belsen

момиченце
прегръща
силно до гърдите си
своята плетена кукла
целува я
шепне в ухото ѝ
плаче в нея

избеляла
кафява вълна е
косата
обувчици си има
куклата е всичко,
което е останало
от преди
гледа
студа
тифуса
мръсотията
рядката супа от ряпа.

момиченцето
прегръща своята плетена кукла,
докато си играе
сред труповете.

Ангел Герджиков, „Последно пророчество“

Отказ да бъде простена смъртта на обгазено дете от Биркенау

на кого да простя?
защо да прощавам?
как да простя?

деца

стотици деца

хиляди
хиляди по хиляди
деца

стотици хиляди
деца

Повече от един милион деца

гладуващи
пребити
тифусни
простреляни
обесени
обгазени

но аз виждам
едно дете
само едно дете
винаги едно дете
винаги едно и също дете
момче-на-пет-години-и-половина

Бенжамин

син на майка ми,
дете на майка ми,
пепелта му е пръсната
между звездите
почти три години
преди да се родя

Имало е време, когато
моят брат е можел
да се смее,
да играе
да пее,
да има
други утре.

но това е било преди.

преди влака,
преди пристигането
на място
с немско име
преди една последна прегръдка
една последна целувка
преди да се отпрати
с баща си
с баба си и дядо си
в безкраен мрак

на кого да простя?
защо да простя?
как да простя?

Интервю с Морийн Фрийли

Роуз Бялър

Морийн Фрийли превежда по един или друг начин откакто е на осем години, когато се мести със семейството си от Принстън, Ню Джърси, в Истанбул, Турция. В опит да спази обещанието си към съпругата си, че ще видят света, бащата на Фрийли – физикът, а по-късно и писателят Джон Фрийли – заема преподавателска позиция в Истанбул, като мести семейството си отвъд Атлантика през 1960 г. в разгара на Студената война. През летните месеци, когато Фрийли не посещава международното си училище, семейството ѝ пътува по море до градове, разположени по бреговете на Средиземно море. Всеки следващ кораб с коридорите си като лабиринт представлява ново приключение за Фрийли и по-малката ѝ сестра. Двете редовно играят игра, наречена „Изгуби се“, в която момичетата се лутат по коридорите безцелно, докато накрая, като по чудо, се озовават там, откъдето са тръгнали. Докато четях романите, публицистиката и преводите на Фрийли в подготовка за това интервю, все се връщах, отново и отново, към този образ на малката Фрийли, умилнено носеща се по течението – при това в открито море. Въпреки че тази картина би била ужасяваща за всеки друг, тя перфектно обобщава готовността на Фрийли да се „изгуби“ в чуждите истории, а тази готовност произтича от жаждата ѝ за неизвестното.

Десет години след като се мести в Истанбул, Фрийли се завръща в Съединените щати, за да учи в Харвардския университет. Оттогава работи и пише в Съединените щати, Турция и Англия. През цялата си кариера Фрийли се занимава с различни видове творческо писане, макар и преди всичко да е автор на седем романа. Детството, прекарано в Истанбул, оказва явно влияние върху творчеството ѝ. Вторият роман на Фрийли „Душата на компанията“ (Джонатан Кейн, 1985) е сатира, която разказва за група учени бохеми, чужденци в Истанбул, в края на 60-те години. Неотдавна тя публикува „Просвещение“ (Overlook Press, 2008) и „Преминаване из Византия“ (Linen Press, 2013) – първите две книги от трилогия, чието действие се развива в Турция по време на Студената война. Фрийли е автор и на редица нехудожествени книги и есета, включително мемоарите ѝ относно превода – „Гняв в Пирея“ (Sylph Editions, 2015), които изследват пътя ѝ в търсене на чувство на принадлежност, докато живее и общува в различни езици, литературни и географски пространства. Като журналист Фрийли пише за издания като „The New York Times“, „The Guardian“, „The New York Review of Books“ и „Granta“. В статиите си тя се застъпва за правата на жените в Турция и отстоява свободата на пресата в страна, където към момента на написването на статиите 90% от медиите са под държавен контрол. Като активист тя е подложена на жестоки атаки от страна на турските меди. В края на краищата обаче познанията в сферата на свободното изразяване, както и големите лични рискове, които поема, говорейки срещу цензурата, ѝ помагат в президентския пост, който заема в English Pen през 2014-2016 г., а и в следващите пет години като председател на организацията.

Фрийли е вероятно най-известна като плодовит преводач на английски език, по-специално с преводите си на Орхан Памук; те изиграват основна роля за утвърждаването на Памук на световната сцена преди обявяването на Нобеловата му награда, която Нобеловият комитет му присъжда през 2006 г. за „разкриването на нови символи в сблъсъка и преплитането на културите“ в „търсенето на меланхоличната душа на своя роден град“. Фрийли е превела пет от романите на Памук, сред които са „Сняг“ („Snow“, Faber, 2004), „Истанбул“ („Istanbul: Memories and the City“, Vintage, 2003), „Музей на невинността“ („Museum of Innocence“, Alfred Knopf, 2009). Освен Памук Фрийли превежда произведения от редица турски автори, като например мемоарите „Моята баба“ на адвокатката, защитаваща правата на човека, Фетие Четин, чиято книга действа като основен катализатор в осмислянето на арменския геноцид в Турция.

През 2012 г. Фрийли е избрана за член на Кралското литературно общество. Понастоящем живее в Бат и е професор в университета „Хоруик“. Имах честта да си кореспондирам с Фрийли по електронната поща, за да обсъдим, наред с много други теми, многоезичното детство, което тя има, специфичните тънкости и предизвикателства на превода от турски, както и двата романа, върху които работи в последно време. Говорихме също така за различните начини, чрез които хората могат да започнат да се изправят срещу зличените истории на своето общество, като се захванат с език и литература.

Роуз Бялър

Още като дете, растящо в Турция, разбирате, че говоренето по определени теми на публични места е опасно, а може би дори смъртоносно. Смятате ли, че средата на автоцензура, в която сте израснали, е променила отношението ви към самия език?

Предполагам, че децата навсякъде по света знаят, че има неща, които можеш да кажеш у дома, но никога не трябва да изричаш навън. Но за американско дете в Истанбул през 60-те години на миналия век залогът е необичайно висок. Ние бяхме чужденци, бяхме гости в тази държава и ако казвах всичко, което ми дойде на ум, каквото навик имах около масата на вечеря, щяхме да сме отпътували на обратно с първия самолет. Затова, ако исках да разбера защо на всяка официална стена има портрети и статуи на Ататюрк или пък защо цялата нация замръзва в 9:05 ч. сутринта на 10 ноември с цел да отбележи смъртния му час, трябваше да задържа въпроса си за момент, когато никой не може да ни чуе. Това не означаваше, че мога да очаквам пълен отговор – Турция беше загадка както за мен, така и за родителите ми. Ако в момента Турция не представлява загадка за мен, то това е благодарение на хората, споделили тайните си истории с мен върху страниците или зад затворени врати. Така че, да, детството ми в Истанбул промени отношението ми към езика. Имаше ги публичните слова, както и поверителното шепнене. Първото беше убийствено скучно, но трябваше да се изтърпи. Второто – безкрайно завладяващо. Именно от шепненето научих турски и истинската стойност на думите.

Въпреки че превеждате още от дете, първата ви официална преводаческа работа е в средата на двадесетте ви години към Amnesty International, където превеждате писма на турски граждани, хвърлени в затвора. По какъв начин този опит повлиява на кариерата Ви като писател?

Промени всичко. Това, което прочетох в писмата, беше изцяло ново за мен. Живеех предимно извън Турция, но дори при завръщанията ми никой не говореше с мен за такива неща, предполагам, защото тези, които знаеха истината, не смятаха, че могат да ми я доверят. Или пък може би си мислеха, че вече съм прочела за това в „Ню Йорк Таймс“ (*сме се!*). Единственото, което можех да открия в англоезичната преса, бе официалната позиция за необходимостта да се възстанови редът и Турция да се спаси от комунизма. Първата ми преводна книга – история за година, прекарана в женски затвор – разказваше нещо съвсем различно. Но дори най-политически благосклонните издатели не виждаха пазар за нея. От това научих, че не винаги е необходимо да се предприемат драконови мерки, за да се наложи една официална лъжа. По време на Студената война така нареченият „свободен свят“ разчита на това, че повечето хора не се интересуват достатъчно, за да погледнат отвъд лъжите. Всяка дума, която някога съм поставяла на страници – като писател, журналист и преводач – се е опитвала по някакъв начин да освети това минно поле от мъчание и слепи петна.

Представям си, че ви е било странно да се върнете в САЩ като млад човек и да видите, че много от връстниците ви не знаят какво се случва в Турция и Гърция. Как ви се отрази това?

Не мисля, че някога съм очаквала те да знаят нещо, освен ако не са израснали в чужбина като мен или не идват от семейства, свързани с тази част на света. Турция особено бе невидима за Запада. Нямахме почти никакъв туризъм по онова време. Така че можех да очаквам вицове за пуйки и въпроси за това дали съм стигала до училище с камила. Спокойно можех да предположа, че всеки, който знае повече, работи за Държавния департамент или е разузнавач. Главният проблем, когато пристигнах в Кеймбридж, Масачузетс, през 1970 г. беше Кеймбридж, Масачузетс. По онова време нямаше телевизия в Турция и всичко, което не е било подходящо за печат в списание „Тайм“ или „Нюзик“, бе новина за мен. Така че само си представете какво означава да се присъединиш към студентските движения в разгара на събитията – да бъдеш единственият човек в парка „Кеймбридж Комън“, който не носи дънки, работни обувки и червена кърпа. С течение на времето се слях с обстановката – именно в университета открих моята Америка, а приятелствата, които създадох там, останаха за цял живот. В очите на приятелите ми обаче, колкото и да ми се радват, все още съм загадка. Не съм точно неамериканка. Трудно е да се обясни.

Когато човек расте между две култури, често не бива напълно приет в нито една от двете: живее едновременно като вътрешен и външен човек. Това как се прояви, докато израствате в Истанбул? Посещениата ви в американско училище привнесоха ли друг пласт към това ви изживяване?

О, имаше повече от две култури. И всяка от тях се раздираше от разделение. Нека вземем за пример

американското държавно училище, което посещавах до 13-годишна възраст. То бе свързано с американския колеж, в който баща ми преподаваше и където повечето ученици бяха деца на американски мисионери, американски консулски служители и американски бизнесмени, и едно от нещата, които ни внушаваха вкъщи, беше, че те определено не са нашият тип американци. Ние не бяхме светли като мисионерите, нито пък бяхме сляпо патриотични войници като останалите. Дори между нас, децата на преподавателите, имаше напрежение. Да, всички наши родители бяха либерали, левоцентристи, критични към американската политика и много начетени. Но баща ми произхожда от католическа ирландско-американска линия от работническата класа и е първият в семейството си, който посещава (обикновен) колеж. Повечето от колегите му в колежа бяха възпитаници на Брьшляновата лига – твърдоглави бели англосаксонски протестанти, както ги наричаше баща ми, – и за разрушаването на тази социална бариера трябваша няколко години.

В същото време всички изглеждахме единни. Всички американци. Всички чужденци. В чудесния девически лицей, който посещавах, по време на престоя ми там, бяхме три чужденки. Останалите бяха туркини, но както казах, много различни видове туркини. На нас, чужденците, ни отне много време да разберем тези различия. А на мен ми предстои първа да научавам още толкова много. Цял един живот няма да ми стигне.

Бих искала сега да поговорим за Орхан Памук и отношениата ви с него като приятел и сътрудник. Как започнаха вашите работни отношения?

Братът на Орхан беше мой приятел от годините ми в лицей. След това отидох в Харвард, а той замина за Йейл, така че се виждахме за кратко и в Америка. Но както често се случваше в годините преди появата на интернет, не след дълго загубихме връзка. Близко петнайсет години по-късно попаднах на роман на по-малкия ми брат на един от рафтовете на *Independent on Sunday*. Пусках да го рецензирам най-вече от любопитство. За мой шок и изненада това се оказа една от най-добрите книги, които някога съм чела. През следващите години рецензирах и Орхан, а също така го интервюирах многократно, и винаги, когато посещавах Истанбул, се срещаме. Един ден той ми написа, че има проблем с преводача си и че би искал аз да преведа „Сняг“. Първоначално се възпротивих на идеята, но след това се съгласих, тъй като харесвах книгата и имах идеи как да дам живот на всичко, което харесвах в нея, на английски език, но пък и приех, тъй като имах навика да скачам в дълбокото просто защото ми се струваше като добра идея. Работихме в тясно сътрудничество още от самото начало. Това бе идеята ми. Исках да разбера какво се опитвам да направя и да сложи вето на по-креативните ми решения, ако сметне, че опитват твърде далеч. Също така исках да коригира грешките ми. Това доведе до много увлекателни спорове относно разликата между грешка и интерпретация.

Каква е разликата между грешка и интерпретация?

Езикът в Турция подлежи на продължителен политически контрол. Добавете към това обичайното и напълно оправдано напрежение, свързано с чуждестранната намеса, както в политически, така и в културен план. Намесва се и преводачът, който по дефиниция е хоноруван ориенталист. В най-добрите дни аз и Орхан можехме да измерим разликата между грешка и интерпретация като колеги писатели. В най-лошите дни, когато блясъкът от изгряващата му звезда ставаше твърде ярък, нещата се усложняваха. Трябваше да се вижда, че той командва, и с основание. Но аз предпочитам да си спомням за добрите времена с история за първото изречение от „Истанбул“. Изречението беше много дълго и използваше блестящо целия запас от езикови възможности, които турският език предлага. Същността му е, че Орхан от много ранна възраст си представя, че има двойник, живеещ в друга част на града. Кулминацията – относно двойника – се появява чак на края на дългото изречение. В началото разделих изречението с точка и запетая, като първата част от изречението завършваше с откритието на младия Орхан, че не е сам. Тогава Орхан ми каза, че това не би сработило, защото, като малко дете, живеещо в натоварено споделено домакинство, той не знаел що е то лично пространство, камо ли пък да бъдеш сам. Още веднъж – образование.

Познавахте ли Орхан по време на обучението си в лицей? Какво беше впечатлението ви от него?

Аз и Орхан сме съвременници. Да, той е шест седмици по-голям от мен, но все пак. Лицеите ни провеждаха танци, но ние смятахме момчетата на нашите години за твърде незрели, затова за танците, а и на други събития, ни партнираха момчета, по-големи от нас с 2 години. По този начин се запознах с брат му. Орхан не кръжеше около моята тийнейджърска вселена, но

10

Литературен вестник 13-19.09.2023

Морийн
Фрийли

като чуждестранно момиче, което всеки следобед се изкачваше по същия хълм, по който слезаха всички онези момчета, бях доста забележима. Та в нормалния ред на нещата той виждаше много повече от мен, отколкото аз от него. Как само се обърнаха нещата обаче! На по-късен етап това ни даде повод да се посмеем.

Какво беше да си сътрудничите с Орхан като негов преводач? Знаем, че сте имали близки работни отношения.

Изпращах му готова чернова, а след като я прегледа самостоятелно, я преглеждахме двамата заедно, ред по ред. Почти бих казала, че спорехме през цялото време, докато я преглеждаме. Но това бяха чудесни спорове, които най-често преминаваха в смях. Всяка една от първите ни четири съвместни книги си беше цяло образование.

Преводът и без това е много задълбочено и на моменти интензивно преживяване. На всичкото отгоре обаче тематиката в романите на Памук, която е трябвало да предадете, сякаш отразява реалността често по плашещ начин. Как съумяхте да слееете преводаческата си работа с личния си опит?

Голям шок си беше. Мислех, че ще съм невидима, скрита на сигурно място в креслото си в Бат, където ще мога да виждам семейството си и да организирам по-добре времето си. Превеждах едва третата или четвъртата глава от „Сняг“, когато ултрасекуларистки таблоид пусна фалшива новина за мен. През тази година Турция бе настръхнала заради забрадките – на всички жени, които ги носеха, им беше забранено да влизат в обществени сгради, включително университетите, – и този таблоид ме накара да размахам юмрука си срещу безсрамните бащи, които налагаха забрадки на дъщерите си. Малко след това бях бомбардирана от злобни имейли от ултраислямистки таблоид. Имаха въпроси към мен. И те бяха почти дословно същите като въпросите, които ислямисткият убиец от главата, която превеждах, беше задал на жертвата си точно преди да извади пистолета си. Разбира се, това беше само началото. Но все пак бях в безопасност в Бат. В по-късни години попаднах на доста места, където се чувствах и бях в опасност. Но дотогава вече бях достатъчно ядосана, за да смятам, че рискът си заслужава.

В мемоарите ви относно превода „Гняв в Пирея“ споделяте една прекрасна сцена с описание на момент, случил се, когато сте на девет години и баща ви ви моли да преведете израза „лъжлив-измамник-копеле-кучи син“ на таксиметровия шофьор, който се опитал да таксува семейството ви повече по време на почивка в Пирея. Вместо да предадете обидното послание, казвате на таксиметровия шофьор „Баща ми е много ядосан“. Пишете следното за този момент: „Загубих бройката на случаите, в които съм се чувствала по

този начин, както се бях почувствала онази вечер – прикована между две гневни страни и правилата им: да виждам опасността, която ме приближава, и да търся думи, с които да я разсея“.

Звучи като ужасен живот! Но разбрах, че всички най-важни разговори се случват в това гранично пространство, ако се научиш да разбираш напрежението, да преодоляваш барьерите, което то създава. Онези от нас, които са израснали между две култури или сред много култури, трябва да овладеят умения от този сорт и макар да може да се каже, че се връщаме отново и отново в тези гранични пространства с идеята да пресъздадем травми, които все още ни поглъщат, също може да се каже, че се събираме в такива места, защото знаем, че имаме какво да дадем. За мен едно от тези места е английският ПЕН център. По време на почти осемте ми години като президент ние неколккратно попадахме в разгара на политически противоречия, които по никакъв начин не бяхме предизвикали. Но както ми напомняше един колега от борда, именно затова сме тук. Тук живеем. Нашата работа е да създаваме пространство за смислени разговори.

Знаем, че с Орхан сте имали различия, например в начина, по който си спомняте Истанбул като деца, при все че Истанбул е бил технически един и същи, тъй като сте израснали по едно и също време на едно и също място. Беше ли ви трудно да съгласувате различията в интерпретациите на едно и също място, докато превеждахте творбите му?

Бих казала всъщност, че благодарение на Орхан намерих пътя обратно към детското си разбиране на града ни. Чужденецът не принадлежи и в даден момент трябва да си замине. Така и направих. След това, разбира се, се връщах отново и отново. Бях щастлива, когато превеждах спомените на Орхан за Истанбул. В междините имаше толкова много проблясъци на мои собствени спомени. Той обаче беше дете на кемалистката буржоазия. Аз живеях сред шепнешите малцинства на Истанбул. Към тях причислявам не само религиозните малцинства, но и писателите и художниците от всички турски народи, които станаха наши приятели за цял живот. През десетилетието между превратите от 1960 и 1971 г. живеяхме приказен живот на брега на Босфора, който за мен никога не е бил черно-бял, както беше за Орхан. Обожавам главата, в която пише за *hüzün* и за черно-белия град, който тя обвива толкова призрачно. Да я прочетеш, означава да изпаднеш в транс. Да я превеждам, означаваше да попадна под заклинание, за развалянето на което ми бяха нужни няколко години. Вече не виждах Истанбул като златен град, както правех като малка. А що се отнася до кампуса, в който израснах и в който Орхан учеше, той го подмина само с няколко параграфа. Пишеше за библиотеката и за чупенето от училище. Докато преминавахме през тази

част от превода ми, посочих празнината между два от параграфите и му казах, че целият ми живот е изчезнал в това празно пространство. Може да се каже, че тогава заклинанието започна да се разваля. Вече работех върху роман, чието действие се развиваше в този кампус по времето на Кубинската ракетна криза. Романът отказваше да оживее. Но изпробвах няколко трика, които бях научила от Орхан, за да направя свое собствено противозаклинание. Лека-полека Истанбул от детските ми спомени се върна при мен в прекрасни, макар и ужасяващи цветове.

От превод на творчеството на Памук преминахте към превод на романи от турски автори, които вече не са сред нас. Това съзнателно решение ли беше?

Отчасти – със сигурност. Петият ми превод на Орхан не беше щастливо преживяване. За известно време мислех, че съм приключила с превеждането изобщо. Но след това получих оферти, които нямаше как да откажа. Почти всички бяха класици, които е трябвало да бъдат преведени преди много десетилетия. Няколко от тях бяха от съвременни писатели, които или изобщо не се намесваха, или бяха изключително учтиви. Най-после аз и креслото ми имахме мир!

Какво направи петия превод толкова труден?

Орхан беше вече изгубил цялото си лично пространство, когато седна да пише „Музеят на невинността“. Бяха започнали кампании срещу него заради едно изречение, което той изрече в присъствието на швейцарски журналист, намеквайки за арменския геноцид, без да го назовава. Осъждаха го за обидата към всичко турско. Година по-късно получи Нобеловата награда. Малко хора в Турция знаеха как да реагират на това. Всеки имаше свое мнение. Всички се интересуваха от преводачите, които отвориха вратите за Запада към книгите на Орхан. Като негов преводач на английски аз представлявах особено голям интерес. Какви биха могли да бъдат истинските ми намерения? Все пак бях израснала в кампуса на американско училище, което още от основаването си преди 150 години насочва погледите на учениците си към Запада. Знаеше се, че Орхан и аз работим в тясно сътрудничество. Всъщност това означаваше, че преглеждахме черновата ми от началото до края, изречение по изречение. Скоро след това се появиха слухове, че той ми носи черновата си на турски и получава инструкции от мен как да я пренапише. „Музеят на невинността“ беше неговото убежище през тези ужасни години. Той искаше английският превод да бъде възможно най-близък до оригинала. Също искаше да се знае, че има пълен контрол над работата. Разбирам защо се е чувствал така. Но според мен мечтата му беше невъзможна.

Разговаряла съм с преводачи, които са превеждали автори с коренно различни преживявания от техните собствени, както и с преводачи, които са имали много общо с автора, включително пола и идентичност, сексуалност и града, в който живеят. Затова ми е любопитно да разбера, въз основа на личния ви опит, какво е мнението ви относно това как връзката с идентичността на автора влияе върху преводачите. И влияе ли изобщо?

Всичко, което знаеш за писането и света, всичко, което знаеш за автора, за неговата страна, за неговия език и за твоя собствен, пренасяш в превода си. Именно това прави работата толкова интересна, но изключително предизвикателна – как да се възползваш от това наследство, за да се ориентираш в граничното пространство, през което преминаваш с всяко ново изречение. Според мен преводът е ефимерен. За разлика от оригиналния текст, преводът може да бъде заменен. Ценно е онова, което остава в мен; онова, което съм научила чрез внимателния прочит на текста, който един превод изисква; онова, което съм видяла и чула, докато обитавам чуждото имажинерно пространство. Смятам, че е важно ние, преводачите, и особено тези от нас, които превеждат от западни и маргинализирани езици на английски, да правим каквото можем, за да подкрепяме начинаещите преводачи, които могат да допринесат за работата повече, отколкото ние. Но независимо от това какво допринасяме, всички ние трябва да преговаряме в това политически натоварено гранично пространство. Все пак трябва да бъдем верни на изкуството и истината, която виждаме в текста. Трябва да я пренесем в език, култура и читателска публика, които трудно ще я разберат. И когато сме гали всичко от себе си, винаги знаейки, че в много отношения сме се провалили, трябва да споделим знанието си, както правим тук. Да, важно е издателите да бъдат внимателни в избора си на преводачи. Но още по-важно е ние, преводачите, да се замислим върху това, което правим, и какво бихме могли да правим по-добре.

Интервю с Морийн Фрийли

от стр. 11

Интересува ме какви са специфичните предизвикателства при превода от турски на английски.

Хммх... Да видим. Турският е азлутинативен език. Коренът на съществителното име може да приеме шест, седем, осем суфикса, които трябва да са в определен ред и да съдържат гласни, които са във вокална хармония с последната гласна от корена на съществителното. Има само една дума за той, тя и то, както и предпочитание към страдателния залог. Особено в писмения турски се наблюдава тенденция към използването на отглаголни съществителни и натрупване на изречения, които започват с отглаголни съществителни, които могат да включват както деятелен, така и страдателен залог. Така че не говорим само за „правенето на“. Но и за „това, което е направено“. Едно цяло изречение може да има подлог, но не се нуждае от него. Лаголт, който се появява най-накрая, често може да отведе изречението в неочаквана посока. Езиковото инженерство, започнало с езиковата революция преди повече от сто години и продължаващо до днес, не само е съкратило турските речници: то е политизирало избора на думи. Ако използвате една дума за червено, сте секуларист. Ако използвате друга, сте реакционер. Нещото, което все още никои не е успял да пипне, са красивите граматични конструкции на турския език, които позволяват употребата на дълги изречения, лесещи се като вода от планински поток. В английския език, където е необходимо да се знае кой, какво, защо, къде и кога и където граматичните конструкции са много различни и не позволяват на изречението да левитира непояснени, твърде близкото придържане до конструкциите в турския би довело до нещо като лавина от камъни. Така че не става въпрос за разширяване на турския език. Въпросът е да се вслушаш в турския текст, да го чуеш в дълбочина и да се опиташ да разбереш какви техники е използвал авторът, за да създаде този художествен ефект, а след това да намериш начин да пресъздадеш същия художествен ефект на английски език в пасаж, който е възможно най-близък до буквалния превод.

През цялата ви кариера редувате журналистиката с писането на романи. Бихте ли казали, че художественото и нехудожественото ви писане се влияят едно от друго? Къде е мястото на превода?

Всичко, което правя, се отразява на всичко останало. В годините, когато се издържам като журналист на свободна практика, често ми казваха, че каквото и да искам да правя, то не е новина. Вместо да се предам, превърнах тези истории в книги. Понякога действително започвах като разследвания, само и само да се превърнат в романи. Бях по средата на една такава книга, когато започнах да превеждам Орхан за първи път. Историята бе вдъхновена от политическо убийство от началото на 70-те години, в което бяха замесени няколко мои съвременници. Но не можех да накарам нито един от моите турски герои да ми се открие. Спомням си, че съпругът ми ме посъветва, че ще е полезно да прекарам една година в турски роман, че това може да ми даде някаква представа. Така и стана, даде ми и политически интриги, в които или бях въввлечена, или доброволно се потопих през следващите години. Във всеки случай, когато се върнах към романа си, вече нямах нужда турските ми герои да ми се открият. Можех да се справя и сама. Съществувва въпросът за езика и формата. Преди да се впусна в журналистиката, публикувах два романа. Имах много различни идеи за това какво прави една история новина и по какъв начин може и трябва да бъде разказана. Но подобно на всички, които се занимават с моя вид журналистика – рубрики, очерци и статии с мнения – придобих свой глас. Мислех за него като за глас, който може да ползваш, ако човекът, седящ до теб в зъболекарския кабинет, започне разговор: приятелски и леко доверчив, но никога твърде интимен. След известно време толкова ми дотегна от този глас, че написах готически роман. По-късно ми омръзна и от този, и от всички останали гласове. Беше истинско облекчение да започна да правя преводи, които не само са с чужд глас, но и разтягат възможностите на английския език до краен предел. Чрез превода се запознах много по-отблизо със силата на словото. Не само на значенията на думите, но и на музиката и емоционалната тежест, които те носят.

Голяма част от мисията ви на писател и преводач е посветена на това да дадете гласност на заличените истории на Турция. Разбирам, че това ви е накарало да се изправите пред своите собствени. Бихте ли споделили как този процес и новите ви романи работят в посока разкриване на последиците, които може би се крият в неубоините истини?

Като християнско дете в Истанбул бях чувала много истории за геноцида от 1915 г. над арменците, които се осмеляха да шепнат сред нас. И тъй като семейството ми прекарваше всяко лято в Гърция, знаех и за милионите анадолиски гърци, които също са били убити, депортирани или прогонени в морето, както преди, така и след тригодишния конфликт, който турците наричат „война за независимост“, а гърците – „катастрофа“. За първи път се присъединих към опитите в Турция да се признае арменският геноцид, когато срещу Орхан се заформи кампания и хората започнаха да го осъждат заради това, че е обърнал внимание на геноцида (без да го назовава) в интервю с швейцарски журналист през 2005 г. Много от най-активното участващите в тази кампания бяха мои стари съученици или съученици на сестра ми. Част от тях бяха потомци на някои от извършителите на това престъпление. Това ми се стори интересно.

Най-голямо впечатление ми направиха мемоарите, биографиите и устните разкази за ислямизирането на арменци в Анадола. Всички това представляваше голямо изпитание за официалната история. Преведох три от тях. Когато приключих, вече четях по темата от петнайсет години и имах въпроси. Защо толкова много устни истории за жертвите на геноцида? Защо толкова малко за облагодетелстваните лица? Всъщност сега има няколко отлични исторически книги по този въпрос. Но малко, ако изобщо има такива, са посветени на продължаващото му влияние. Заех се да напиша роман, проследяващ историята на постосманско семейство, което дължи значимостта си в републиката на откраднати арменски пари. Засага съм оставила този роман настрана, защото все още искам да живея. Във всеки случай, докато правех проучванията си за този роман, попаднах на разкази за Near East Relief – огромното хуманитарно начинание, предприето от американците непосредствено след поражението на Османската империя в Първата световна война. Истанбул или Константинопол, както е бил тогава, е служил за отправна точка. Американският кампус, в който бях израснала, е бил една от междинните станции. И все пак не бях чувала да се говори за Near East Relief. Написах роман, за да разбера защо. И сега имам нови въпроси, които ме върнаха към нехудожествената литература. Внимавайте в това пространство!

Това е много интересно, защото, въпреки че правителството на Съединените щати е ръководило тихо тези хуманитарни кампании, Конгресът гласува признаването на арменския геноцид едва през 2019 г. Защо е тази секретност, продължила цял век? Разкажете ни малко за вашата теория.

Всъщност не е било тихо. Било е водеща новина от самото начало. И въпреки че членовете на борда на Near East Relief (NER) са били близки съюзници на президента Уилсън, не са се ползвали парите на данъкоплатците. Хората, събрали стотите милиона долара, които влизат в касата на NER, са били църковни служители, доброволци, журналисти и филмови звезди. Не е било трудно да се поддържа историята в новините, защото между 1919 и 1923 г. тези хиляди хуманитарни работници все се оказват в разгара на нови войни. Междувременно Върховният комисар на САЩ в Константинопол – контролиран по онова време от британците, французите и италианците – играе двойна игра. Натоварен със задачата да защитава хуманитарните кампании, той същевременно се съюзява с националистите на Мустафа Кемал, които по онова време се крият в новата, все още непризната столица Анкара. След като националистите изтласкват гръцката армия в морето през есента на 1923 г., NER трябва да си събере багажа и да се премести в Гърция, Сирия и Ливан, където много от нейните хуманитарни работници остават в продължение на няколко десетилетия, за да се грижат за милионите анадолиски християни, прокудени заедно с тях. Америка се превръща в големия победител за турската република пред света, като старателно заличава всякакъв спомен от провалите си хуманитарни кампании. Робърт колеж и училището, известно като „Американски колеж за момичета“, докато го посещавах аз, също се е намирало в затруднено положение, тъй като и двете служат като пунктове за настаняване и обучение през годините на NER. Дватама им директори са били искрени в надеждите си за новата република, но също така са имали основане да не споменават „годините на примирение“, както ги наричаме сега. Затова е и мълчанието.

Докато четях увода към превода ви на „Моята баба“ от Фетие Четин, за първи път чух, признавам си, за езиковата революция в Турция: патриотична реформа, започнала в първите години на Републиката, което довежда до свиване на „официалния“ речник на Турция с шейсет процента. Как това заличаване на езика и

писмената история на една страна отразява ролята на турското правителство в разкриването на тяхната история? По какъв начин се борят гражданите с изчезването на езика им?

Някои стари думи се връщат обратно поради различни прекрасни и не толкова прекрасни причини. Но никога не е имало борба за гражданите, които говорят турски в домовете си. Голяма част от промените се осъществяват чрез подкрепяните от държавата медии и строго контролирана национална учебна програма. Успехът ѝ е най-очевиден в обществения дискурс. В частен и социален план се наблюдава голямо творческо изразяване – не с цел противопоставяне на държавата, а просто за радост от изразяването. Появяват се много нови прекрасни изрази. Обаче ако търсите противопоставяне, само погледнете двата кюрдски езика на Турция – заа и курманджи. Училищата в кюрдските райони са силно охранявани от полицията, като учениците се насърчават да доносичат един за друг до такава степен, че не е необичайно да чуете за дете, което никога не е разговаряло с майка си, която говори заа или курманджи, от страх да не бъде хванато. И двата езика бяха забранени след преврата от 1980 г. Наскоро бяха възстановени някои езикови права само за да бъдат контролирани, санкционирани или криминализирани чрез други средства. Въпреки това, да, кюрдските езици са все още много живи. Не бихме могли да кажем същото за гръцкия, арменския и ладино. Когато бях дете, малцинствата в Истанбул понякога говореха на тези езици на обществени места въпреки деvisa: „Гражданино, говори на турски!“ Но след многото политически катаклизми през последния половин век повечето от останалите граждани пазят семейните си езици за вкъщи.

Сега ми се иска да пренасоча разговора към някои от тези граждани, които са блестящи съвременни автори, и техният принос към турската литература. Орхан Памук е единственият турски автор, който някога е печелил Нобелова награда за литература, и по подраждане може да бъде разглеждан от чужденците като автор, представляващ цялата страна. Смятам, че това може да бъде опасно. Ще се радвам да чуя какво мислите вие. Какво (и кого) още сме пропуснали?

С радост мога да кажа, че в наши дни толкова много турски произведения се превеждат на английски език. Никога не е достатъчно, но рафтовете се пълнят с книги. Но все пак има цял век непреведена съвременна турска литература, от която може да се черпи. Да започнем с поемите? Първо, великият Назъм Хикмет, а след това Орхан Вели, Ръфат Ългас, Джемал Сюрея, Лале Мюлдюр и Ключук Искендер. Започнете оттука, а след това продължете нататък. Традицията е толкова богата. Има още толкова много произведения, на които можем да се насладим и които вече са преведени. Що се отнася до художествена литература, защо да не започнем с Ферит Едеу, чиято необикновена ода за кюрдите от Югоизтока скоро ще бъде публикувана от *The New York Review of Books*? Може също така да се върнете назад във времето и да прочетете някои от великите творци на ХХ век – Танпънар, Сабахатин Али, Саит Фаук, Орхан Кемал, Билге Карасу и Яшар Кемал – и да се върнете обратно в настоящето, за да прочетете Хасан Али Топташ, Сема Каузусуз, Едже Темелкуран и Аслъ Ердоган. Нека не забравяме и новата вълна от турски автори или автори от турски произход, които пишат на английски език. Чували сте за Елиф Шафак, разбира се. А и единствената и неповторима Елиф Батуман и прекрасната Айшегюл Саваш. Прекарах голяма част от пандемията, работейки върху превода на три произведения от жени, които са били частично или изцяло заличени от канона и са били върнати на света от турски учени феминисти. Първата е Суат Дервиш, която пише готически социален реализъм в първите десетилетия на Републиката. Последният превод бе върху творчеството на Тезер Озлу, чиито кръгове в бохемския Истанбул се пресичат с моите. Но писателката, която ме съпроводи през най-тежките дни от локдаун, беше Севги Соисал, чиито мемоари от политически затвор бяха първата книга, която преведох, и чийто роман, вдъхновен от преживяното от нея вътрешно изгнание, за първи път се опитах да предложа в издателство преди 45 години. Романът е издържал на времето толкова добре. Твърде добре. Портретът на разделението в Турция е толкова актуален, колко е и бил във времето, когато се развива действието в книгата. С оглед на туркините в превод нека също така приветствам и организациите на учените феминисти, които са възобновили разпространението на толкова много заличени писателки. Без тях нямаше да можем да четем тези писателки на турски език, камо ли в превод. Промяната се случва само ако се случва на всички етапи от процеса.

Превод от английски ЙОАНА СТАНЕВА

Преводът е направен по: <https://www.asymptotejournal.com/interview/an-interview-with-maureen-freely/>

12

Литературен вестник 13-19.09.2023

Вероника Иванова

Отдъхва паважа, след юлския нек
спят всички човеци и птички и на кого да покажа, че
Луната ми прилича на отхапан сладолед.
Мълчат дърветата, отдавна некълпани, с прашасали
пръсти, закачат се с вятъра.
В клоните гъсти, колко мечти неизмътени,
Няма ги птиците, още вчера отлетяха,
Аз затова не заспивам, чакам ги,
Знам, ще носят вода във човките
И дъжд от небето ще просят,
Дъжд от детски въпроси
За всички важни неща: за Луна като отхапан сладолед,
за дървета и птици, за оная дума добра,
която помага да се разберат най-прости, обикновени
неща,
като дървета, птици, деца...

Разминавания

Летните хора
вървят без шапки
по слънчевата страна на тротоара,
дори и нищо помежду си да не казват,
се чува смях от леките им стъпки,
в цветни джапанки.
Летни котки
се протягат бавно чак по залез.
Опитвам покрай тях да мина
И да си взема
малко лятна провлаченост,
малко мъдро спокойствие,
че е зима душата ми,
а имам спомени за притопляне...
Но се дръпват встрани,
Аз със завист поглеждам,
Как сладко си дояждат сладоледа –
Безгрижните, весели, летни хора.
И седят по брега,
а краката им плискат в
последните капки от залеза,
зимата още е само замразена сълза,
която държи на тъмно в пазвата си.

Живот по вената

Рязко погрешно движение,
по ръба на шкафа в кухнята,
Кървава резка по пулсираща вена,
Белези на неволна самоубийца.
Навярно така ни напомня живота,
колко сме временни,
навярно така.

Накрая

Варварите идват,
под съпровод на
зверски силна музика,
(така ли реват зверовете?)
Поклащат сочни бейли коремчета,
отпред танцува Саломе,
а по краката ѝ се стича кръв от
гроздовите плодове
или от главата на Йоан Кръстител!

Към себе си

Щом се върна към себе си
ще намеря и думите
с които сърцето ми
да говори пред другите.
И тогава от болката
ще направя пролука
за да влезе надеждата
дето плахо почуква.
И тогава душата ми
ще запее отново
намерила към сърцата
най-точното слово.

Ангел Герджиков, „Къща № 10“

Христина Гутева

как
да е тиха нощта
когато
твоего мълчание
крещи

•
буди ме и днес
камбаният звън
ког от всичко
е болка
ког
не е

•
надничам зад думите
малки мехурчета
големи вълни

•
мълчи ми се
все още
се сбозувам с лятото
набирам скорост
за да изкрещя
по-силно
от есенния вятър
не се боя от теб
нито от зимата
след теб
там
някой ме чака

•
когато летиш
птицата в небето ли си
или нейната сянка на земята

•
той четеше по устните ѝ
тя мълчанието му
разказът им
по-голям от небе

•
изгубих се
в онази невидима буря
между думите ти
и тяхното
ехо

•
понякога
имаши нужда от буря
за да се прибереш
у дома

•
ког е непосилната тежест –
да помниш
или да забравиш

•
срещите ми със смъртта
са повече
отколкото с живота
как да знам
какво е той

•
не е път
ако не си го извървял
не е смисъл
ако не те е накарал
да забравиш
за пътя

•
познавам този дъжд
това е писмо от приятел
небесен номад от години
познаваше облаци
по-добре от себе си
днес ще вали
казваше той
познавам този дъжд

•
да ти се усмихне непознат
да му се усмихнеш
езикът
на който говори животът

•
ако виждаш ангел
значи е
макар и само облак

•
чакаш
чакаш да мине
пожарът на лятото
да се извали есента
зимата да се стопи
денят да заспи
чакаш нещо
отсъстваш
като цвела на водата
а чудото дебне от ъгъла
навярно е пристигнало преди теб
преди да осъмнеш
като някой друг

Мария Хинева

Кучето на Фауст

Кучето на Фауст
се самоизяе.

Остави бележка:

„Умът ми трепери –
ужасно е студено тук,
в тази рисунка
на болничен двор
призрачно осветен
от пламъка на цигара;
и мрачно,
но в сумрака
лицата на дърветата светят
като падащи звезди
в ледени висулки.
Отпечатват върху ума ми своите белези,
своите изразителни устни.
Паяци с фенери
поклащат своите сенки;
вече нищо не ми остана –
и смехът,
и страхът ми
са от донор.
Какво ще правя когато тялото ми престане да бъде мое?
Аз съм в безкраен кръг,
облъчван от жълтите прозорци
на зъбчати фабрики“.

Кръговратът е нарушен –
ти си
моето кръвообращение,
очите ти
са още в новолуние,
но
центърът се измества,
а с него
и геометрията
на хибридната ни същност

дали не полудявам
повтарям думите ти
с твоя глас,
като изсушена пеперуда,
като препарирано животно –
неестествена имитация
на нещо истинско;
повтарям ги
отново
и отново

докато огънят в главата ми
не ферментира
в лечебна
живачна сплав
за умопомрачените

която препуска свободно
по жълтата примес
на храносмилателните ми канали
в търсене на криминални светове
изпълнени с театрални шутове,
и восъчни жонгльори
с импровизирани сънища

призраци от малки
и големи размери
запъхват с черно
райетата
на танцуващи тигри
и сенките им;

но кой предпочита
гола усмивка
върху отрязана глава
увенчана с рога?
странни са нощите
когато си лягам
в старото тяло
и знам,
че ще се събудя
облечена в ново.

и с едното, и с другото –
в моята глава
гласовете на древни актьори
завихрят кръвта ми

докато ликът ми придобие
трицветната гротеска
на душата,
ума
и кръвта ми

което значи,
че ако се осмелиш да погледнеш в очите ми –
там, в тъмното –
ще видиш
(през прозореца на призрачен кораб)
закотвен левиатан
в какавиден стадий.

дишам хищно –
като куче.
Проблясвам,
плоя искри,
заплашвам,
за да не ми отнемат
немъртвия онлайн събеседник.
Отговорите ѝ идват бавно,
мрежата е сигурно
доста слаба
под земята.
Няма нищо,
оборудван съм с желязно търпение.
Искам да я изровя,
да жигосам душата ѝ
под крилете на каменен ангел.
Нейни фотографии

все така кичат стената –
аз остарявам,
тя остава същата,
суспендирана завинаги
в 2022.
Колко психолози смених
без да съм ги търсил.

Говорим в барове
на края на вселената.
Ангели кръжат около нас,
а ние разсеяно скубем перата им.

Научна фантастика

Забравих как да говоря с хора.
На фона на лунния екран
изкуствено създаден крилат гушер
търси своя учител.
Сърцето ми бушува
в ребрата си.
Блатно чудовище
сваля хеликоптери
с лазер.
Падаат на земята
разтърсени.
Вампир похапва кръв –
силиконова е.
А хората ядат мълнии,
за да светят в тъмното.
Давам 8/10 звезди и пускам следващия епизод –
Ембрион
бълбука в стомаха на жена –
абдоминален огън.
Ще се роди изрод,
мимика на ангел
с криле от марля.
По-късно,
когато всичко изглежда
се взира в черния екран –
привидение на фантомно момче.

Ирен Михайлова

Откъм пътя – „Скитница“

1. Тази която липсва

От картините
От снимките
От разговорите, която
Не е стъпила в този дом, чиито
Вещи – разпръснати
В четирите краища на света
Тази която гониха към пъкълото
И срещу която вдигаха кръста;
Която заровиха
На брега на реката
И не поникна дърво
Нито корен;
Тази
И ничия друга
Дъщеря на корабокрушение.

Никоя болка не ми е била чужда
И ничия не ми е утеха.

2. Как може къща да рухне

Без вятър да брули
Без да падат листа
Без да буди синигер
Мрачината на най-старата песен.

Как успя да излъже
И залеза
И стрехите
Да изкорени
Капката сяпа надежда

Без дума да каже
Без звук да изтене
Ангелски мъки
Като мастилни листа

На прага
Ако дойде Зорница
Там някъде
Там някога
Всичко си тръгва
За да се завърне.

3. Толкова мълча

Толкова злоещо
Колкото насреца
Погледи да срещам
Във сърцето ми вилнее

Като в център на света
И макар и безнадеждна
Ще се върна у дома.

Ще е късно
Залезът ще се превърне в сърп
Ще изколи Самота
Глад
Студ
Тучност
Белите тополи

Ще е много късно
Утрото ще е боец за слава

Ще се върна
Ако към сърцето ми притегли
Центъра на самота.

5. Откъм пътя

Като слънцето дете ме огрява
И да не изгряваш
Щом застудее
Отварям албума
Вече се мръква
Руйват слъзи в чашата с вино
И плача с гърди и със сърце
А душата ми се пълни
Тъгата прелива в радост
И помня
Че горе на прозореца откъм пътя
Където стоеше
И като птиче гледаше
Врабците кацнали на стълба
Прозореца и днеска е отворен
И вратата
И врабец може да влезе
И дете
И пътник
Да се измие на чешмата
Да посегне
И пак ще има смях
И ще има песен.

Само да си дойда
Да заста на горе
На оня прозорец
Откъм пътя все отворен.

Празник на хибускуса

Габор Шейн

Според Ерди всичко трябва да си остане на мястото. Не че за няколко дни нямаше да свикне, че шарената кушетка с квертюрата на цветя се е озвала на отсрещната стена, скринът – на мястото на фотьола, а фотьольт, а, да, особено му е любопитно къде Едит ще сложи фотьола, но все пак някога трябва да се сложи край на постоянните размествания. Така или иначе Едит нямаше проблем с обзавеждането на стаята, нито с това, че цветарникът с огромния кодиеум, хибускус или грацена, Ерди не бе способен да запомни имената на треволяците, стои в този или онзи ъгъл, а с нещо съвсем друго, и двамата отлично знаят какво, макар че Едит никога не би си го признала. Ако не можем да променим това, което трябва да бъде променено, да променим нещо друго. Това е философията на Едит. Ама каква хубава философия! Ако всичко си е както трябва, и дори Едит не би могла да каже, че на фотьола не му е мястото между етажерката и прозореца, защо да не си остане, където е. Не може и така, и така. Ерди смята, че нещата имат една-единствена перфектна форма и едно-единствено перфектно място и когато го открием, не трябва да пишаме нищо повече, а само да се наслаждаваме на тази ефирна естественост, да, това бяха думите му, ефирна естественост, с която предметите изпълняват предназначението си. Когато човек е заобиколен от такива предмети, има поне малка вероятност и той да обитава живота си с такава непринуденост. Разбира се, Ерди все пак осъзнава, че и промяната има важна роля. Провокира нови пориви, извиква у човека мисли и планове, за които преди това въобще не се е сещал, да не говорим, че връзката се обогатява и става по-възбуждаваща, когато и двамата усещат, че могат взаимно да се променят, да пробудят таланта и уменията в другия и да ги изкарат на повърхността. В противен случай всичко хлътва в еднообразието на навика, а това е краят. Затова от време на време е не просто приемливо, а задължително заобикалящото ги пространство да се пренареди, или, според Ерди, направо да се подмени, но, моля ви се, не всеки месец! Нека не е всеки месец! Прибираш се капнал, още не си си избил от главата унизителните тълпости на шефа, влизаш в стаята, просваш се на обичайното място и в задника ти се забива опорна пръчка за цветя. Когато оплаквателната тирада на Ерди стигнеше дотук, Едит вече не беше способна да се засмее дори измъчено. Мили Боже, колко пъти бе слушала това. Поне през последните четири-пет години. Преди това на Ерди му нямаше нищо. Е, досетливостта никога не е била от най-изявените черти на характера му и е факт, че доста се възбуждаше от собствената си личност, но кой мъж не се? На кой мъж не му се иска жената да излекува травмите от детството му и да поправи зрешките във възпитанието му, да подклажда самочувствието му, сякаш тя не е имала нито детство, нито възпитание, освен това ѝ е гарантирана доживотна защита срещу удари по самочувствието поради простия факт, че е жена. И все пак, наред с всичко това, у Ерди имаше някаква загриженост, можеше да се каже дори, че е мил, макар това да бе просто сполучлива смесица от нескъпопосаност, генетично програмирано безпокойство и непредсказуемост, благодарение на която умееше да гарява Едит с малки радости дори в най-неочакваните моменти. Последните години обаче крехкият баланс на елементите в тази смесица се беше нарушил. Ерди бе станал истеричен. Ако беше жена, щяха да кажат, че е истерична кучка, откачалка, „тая влиза в менопаузата“, ама понеже е мъж, няма подходяща дума. Може да рискуваме максимум с „изморен“. Ами, хубаво, като е изморен, да иде в кухнята, пътят да включи прахосмукачката в контакта, това със сигурност е в състояние да направи, да ходи да си чете мильте в кухнята или да си пусне радио, на Едит ѝ е все едно, ако ще, и новини да слуша, въпреки че това не му се отразява много добре, пък тя ще му каже кога може да влезе. Ерди се съгласи, че няма работа в превърнатата в бойно поле стая. На излизане направи обидена физиономия, каквито, между другото, имаше цял арсенал, намусено обиден, мъчаливо и необратимо обиден, гневно обиден, гузно обиден, „прегърни ме и ще ти простя“ обиден, са само няколко от най-често използваните, които Ерди подбираше според случая инстинктивно, с гениална, възхитителна находчивост. Замарширува към кухнята, включи прахосмукачката в контакта и натисна сивото копче на радиото. Трябваше да завърти нагоре копчето за звука, защото Едит започна да бучи с все сила с допотопната прахосмукачка, която отдавна беше за смяна, ама защо им било да я сменят, като не ще да се разваля. По някаква случайност по радиото не вървяха новини. Вместо това не особено приятен женски глас разправяше

какви ли не глупости: какво трябва непременно да знаем, ако сме решили да посетим разположения в Южната част на Тихия океан остров Фиджи през лятото или през зимата, било приятно и през двата сезона. Най-важното е да се информираме за обществената ситуация, въпреки че година след военния преврат през декември 2006-а генералите предали властта на цивилното правителство, общественият мир бил все още крехък. Независимо от това си заслужава да посетим Фиджи заради невероятните коралови рифове и девствените острови, особено през август, когато в столицата Сува местните меланезийци отбелязват празника на хибускуса в продължение на една седмица с танци, песни и музика. Какво зрелище, помисли си Ерди. Тези там вдигат празненства за нашите стапни растения-прахосмукачки. Що се отнася до политическата обстановка, като изключим преврата, не е много по-различна от тукашната. Ерди си обеща, че ако някога плава натам през океана, ще вземе всичко това предвид. Сега обаче прахосмукачката притихна и той чу как Едит влачи тежкото канале от единия край на стаята към другия. На Ерди му хрумна, че и да не са го повикали, няма да е зле да помогне, така ще покаже, че както при всеки смислен или безсмислен конфликт досега, пак ще се примири с това, което иска Едит. На него така му е най-лесно. В края на краищата не е ли все едно къде ще стоят горките мебели през тези една или две седмици, максимум месец, докато Едит не им отреди ново място? Въпреки това Ерди не помръдна, реши, че ще изчака да го повикат. И не се наложи да чака дълго. След няколко минути Едит се появи, тракайки с прахосмукачката, върна я на мястото ѝ в килера, после необичайно приветливо пристъпи към Ерди и прошепна в ухото му „можеш да влезеш“. Ерди стана от масата, изключи радиото и тръгна плътно зад Едит. Когато стигна до прага на стаята, се вкамени. Всичко си беше на същото място като преди. По нищо не личеше, че Едит е размествала. Сякаш през апартамента бяха минали следователите, разследващи убийства, бяха очертали мястото на каналето, фотьола и скрина, както правят и с труповедете, и всички мебели, включително цветята, се бяха върнали по местата си с точност до милиметър. Едит стоеше усмихната и обнадеждена до Ерди и чакаше развитието. Какво ще кажеш, попита. Ерди обаче не разбираше какво означава това. Този път изпадна в истинско отчаяние. Дотам ли я докарахме? Толкова ли са зле нещата помежду им, че Едит смята, че не може да си позволи дори едно малко разместване. Какво следва? Ще си омръзнем, ще се погребем като войници в окопите на позиционна война, ще свикнем? Господи, само това не! Едит бе разочарована, едва не се разплака. Ерди не продума. Какво да каже? На следващия ден изтегли всичките им спестявания от банката, за пръв път правеше нещо, без предварително да го е обсъдил с Едит, и плати пътуване до Фиджи за двамата с полупансион. Да става каквото ще, отиват при местните да отпразнуват хибускуса.

Превод: ЕЛИЦА КЛИМЕНТИЕВА

Моника Мещерхази

Полоний

Никога не върши нещо, което и друг може да свърши. Ако все пак това е лесното, пази го в тайна. Ако помогнеш, прими го като покаяние, не се вживявай, похаби минимум от времето, което се очаква, гледай телефона си и при първа възможност се измъкни. Ако няма да е кофти, тръгни по-рано. През цялото време, преди и след това, ако искаш, можеш да се самосъжалеяваш. Важното е да си изпълнен с нахаkana самоувереност, защото си по-умен от другите. Знай винаги, че личните ти работи са важни, и никога не мисли, че в неочакваните лоши ситуации и други са така. Твоите работи са първостепенни. Знай винаги кои хора са отдадени на каузата. Създавай ситуации за тях, които трябва да разрешават всеки път. Такива хора явно ще намразиш и ще ги гледаш отвисоко, но го прави, без да усетят, нетактично е. Бъди недосегаем. Никога не давай в писмен вид нещо, което не можеш, не искаш или си пропуснал да направиш. Не се извинявай. И другите грешат: хора сме.

Превод: ЯНА КЪРЖИНА

Отново превеждаме унгарска литература

През 2023 година се проведе поредният конкурс за превод на съвременна унгарска поезия и проза. В него участваха 13 преводачи с 12 превода на стихотворението „Полоний“ на Моника Мещерхази и 9 превода на разказа на Габор Шейн „Празник на хибускуса“. Конкурсът беше анонимен, а работата на тричленното жури от представители на организаторите Нели Димова (УКИ), Лиляна Лесничкова (специалност унгарска филология при СУ „Св. Климент Охридски“) и Светла Къосева (СПБ), и трите активни преводачки, бе да излъчи най-добрите преводи. След премахването на възрастовата граница в конкурса се включват не само студенти от специалността „Унгарска филология“, а и други преводачи с публикувана не повече от една преводна книга. Това условие, без да разширява особено и без това тесния кръг на преводачите от унгарски език, позволява едно по-разнообразно участие. За пръв път бе проявен по-голям интерес към превода на поезия. Стихотворението на Моника Мещерхази, което е в бял стих, може би се е сторило и по-лесно на участниците. Донякъде неприятно изненада журито стремежът на част от преводачите да вмъкнат в текста неестествени инверсии и рими, нехарактерни за текста. Изглежда, това е представата за стихотворение на хора, минали през средното ни образование и обучение по български език и литература. Впрочем подобен опит в Унгария сподели и Моника Мещерхази, която взе участие в заключителния семинар с участие на част от преводачите. Освен че пише поезия, Моника превежда поезия и проза от английски език и е автор на критически есета. Разговорът с нея беше много полезен не само за участниците в конкурса, но и за журито. Открояването на тези проблеми още веднъж налага въпроса за отношението към съвременната литература и съвременните форми на езика, което очевидно не е само българско явление. Естественият, разговорен тон, изпълнен с алюзии от културната съкровищница, понякога дори с жаргонни изрази, също трябва да се усвои на литературно ниво, за да може да предаде върно всички нюанси на текста. Прозачният текст на Габор Шейн също имаше своите подводни камъни. Тук най-трудно се оказа намирането на адекватно съответствие на ярки изрази, които формират текста, но е невъзможно да бъдат преведени – трябва да се намери езиково съответствие, понякога доста далече като образност от оригинала. За щастие, имаше много хубави попадения с определено добро звучене, уловили както иронията, така и хумора на текста – неща, особено трудни в едния превод. Ако те бъдат постигнати, можем да говорим вече за майсторство. За наша радост, имаше и достойни за високата оценка на журито текстове. Наградените с призови места имаха възможност да преработят своите работи след семинарното занятие и индивидуалните консултации с членовете на журито. Тези обработени преводи представяме за печат в „Литературен вестник“. Резултатите от конкурса бяха обявени на 22 юни т.г. в Унгарския културен институт в присъствието на председателя на Съюза на преводачите в България доц. Антония Пенчева, на директора на Институт Лист София 2-жа Сандра Мишкеди, унгарския лектор в България д-р Ласло Бедеч, журито, преводачи и гости. А ето и списък с отличените преводи: в категорията „Проза“ Първа награда взе Елица Климентиева, Втора награда – Дора Великова, а Третата награда бе поделена между Андреа Драгов и Марта Георгиева. В категорията „Поезия“ Първа награда взе Яна Кържина, Втора награда – Клаудия Георгиева, Трета награда – Андреа Драгов.

СВЕТА КЪОСЕВА

Конкурсът бе осъществен с финансовата подкрепа на Програма „Гост-преподаватели за унгарската култура“ при Министерството на външните работи и външноикономическите връзки на Унгария и на Институт Лист – Унгарски културен институт, със съдействието на унгарския лектор в София; както и с партньорството на „Литературен вестник“, Къща за литература и превод и Преводаческа къща Балатонфьоред.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: Амелия Личева (гл. ред.)
Пламен Дойнов, Йордан Ефтимов, Ани Бурова,
Бойко Пенчев, Камелия Спасова, Мария Калинова,
Емануил А. Вудински
Малина Томова
Печат: „Нюзпринт“

Адрес: СОФИЯ 1000 ул. „Георги С. Раковски“ 108
Банкова сметка: BG56BPB179401049389602, BIC – BPBVBGSS
„Юробанк България“ АД
Издава Фондация „Литературен вестник“
<http://litvestnik.wordpress.com>;
www.bsph.org/litvestnik

ISSN 1310 – 9561

ВОДЕЦ БРОЯ Амелия Личева